

Kartläggning föräldrastöd - slutredovisning

Förord

Länsstyrelsen Östergötland ser arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som till exempel barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstypning av flickor och kvinnor, som mycket angeläget, prioriterat och viktigt.

Sedan år 2005 har Länsstyrelsen Östergötland haft nationella regeringsuppdrag som rör hedersrelaterat våld och förtryck. I den här rapporten redovisas uppdraget att kartlägga förebyggande insatser i form av föräldrastöd syftande till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen Östergötland har lång erfarenhet och kunskap av att arbeta med insatser och uppdrag som gäller hedersrelaterat våld och förtryck och vi anser det viktigt att försöka förebygga och förhindra att hedersrelaterat våld och förtryck sker. I detta arbete behöver olika former av förebyggande insatser riktat både till barn och unga samt till föräldrar som till exempel föräldrastöd utvecklas.

Genom en fortsatt samverkan med övriga länsstyrelser i landet, andra myndigheter och organisationer kommer vi gemensamt framöver att medverka till att utveckla arbetet för tydligare och bättre föräldrastöd för att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Elisabeth Nilsson
Landshövding
Länsstyrelsen Östergötland

Juno Blom
Utvecklingsledare
Länsstyrelsen Östergötland

Innehållsförteckning

FÖRORD	2
SAMMANFATTNING	6
LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLANDS SLUTSATSER OCH FÖRSLAG	7
KAPITEL 1 INLEDNING	9
UPPDRAGET OCH DESS SYFTE	9
GENOMFÖRANDE	9
RAPPORTENS DISPOSITION	9
DEFINITIONER	10
<i>Föräldrastöd - föräldraskapsstöd</i>	10
<i>Preventionsnivåer</i>	10
LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLANDS ÖVRIGA REGERINGSUPPDRAG PÅ OMRÅDET	10
STYRNING OCH LEDNING AV ARBETET	12
HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK	12
KAPITEL 2 BAKGRUND - FÖRÄLDRASTÖD, UPPDRAG OCH UTVÄRDERINGAR	16
REGERINGEN	16
ANSVARIGA MYNDIGHETER	16
<i>Folkhälsomyndigheten</i>	16
<i>Socialstyrelsen</i>	17
<i>Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd</i>	17
<i>Länsstyrelserna</i>	17
<i>Länsstyrelsen i Örebro län</i>	17
FÖREBYGGANDE ARBETE OCH FÖRÄLDRASTÖD I ARBETET MOT HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK	19
RAPPORTER OCH UTVÄRDERINGAR	19
SOCIALSTYRELSEN – ”EFFEKTER AV FÖRÄLDRASTÖD – REDOVISNING AV EN NATIONELL UTVÄRDERING”, 2014	20
SOCIALSTYRELSEN, ”FÖRÄLDRASTÖD INOM HÄLSO- OCH SJUKVÅRDEN”, 2015	21
FOLKHÄLSOMYNDIGHETEN - SLUTREDOVISNING AV UPPDRAG KRING ETT UTVECKLAT FÖRÄLDRASTÖD ”UPPDRAG ATT FÖRDELA STIMULANSMEDEL TILL UTVÄRDERING OCH UTVECKLING AV FÖRÄLDRASTÖD”, 2014	22
PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN VID GÖTEBORGS UNIVERSITET	23
KUNSKAPSSAMMANSTÄLLNINGEN ”FÖRÄLDRASTÖD & TONÅRINGAR – RAPPORT TILL LÄNSSTYRELSENA”, 2015	23
DE MEST ANVÄNDA FÖRÄLDRASTÖDSPROGRAMMEN	24
FÖRÄLDRASTÖDSPROGRAM FÖR ATT FÖREBYGGA HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK	24
KAPITEL 3 KARTLÄGGNING, RESULTAT OCH EXEMPEL PÅ FÖRÄLDRASTÖD FÖR ATT FÖREBYGGA HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK	25
ENKÄTERNA	25
MÖTEN	25

RESULTAT	25
STOR SAMSTÄMMIGHET OM ATT DET BEHÖVS MER FÖREBYGGANDE ARBETE OCH STÖD RIKTAT TILL FÖRÄLDRAR	26
MÅNGA ARBETAR MED OLIKA FORMER AV FÖREBYGGANDE STÖD TILL FÖRÄLDRAR ...	26
FÅ KONKRETA EXEMPEL PÅ FÖRÄLDRASTÖD TILL FÖRÄLDRAR MED UTLÄNDSK BAKGRUND GENERELLT	26
UTDRAG FRÅN KARTLÄGGNINGEN	26
<i>Finns det något behov av förebyggande arbete till föräldrar när det gäller att motverka hedersrelaterat våld och förtryck?</i>	27
<i>Exempel på myndigheter/aktörer som skulle vara mest lämpliga för detta arbete ...</i>	28
<i>Hinder och svårigheter med föräldrastödsarbete för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck</i>	30
FRAMGÅNGSAKTÖRER OCH SVÅRIGHETER I ARBETET MED FÖRÄLDRASTÖD	31
FÖRÄLDRASTÖD FÖR ATT FÖREBYGGA HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK M.M.	32
TRE EXEMPEL PÅ FÖRÄLDRASTÖDSPROGRAM	32
ATT VARA FÖRÄLDER I SVERIGE	32
BYGGA BROAR	33
UR BARNENS PERSPEKTIV	34
UTVÄRDERING AV TVÅ FÖRÄLDRASTÖDSPROGRAM: ATT VARA FÖRÄLDER I SVERIGE OCH UR BARNENS PERSPEKTIV	36
UTVECKLINGSOMRÅDEN.....	37
<i>Jämförelser och lärdomar från de två programmen</i>	38
<i>Likheter mellan programmen – resultat</i>	38
BYGGA BROAR	40
NÅGRA ANDRA EXEMPEL	41
<i>Familjecentraler</i>	41
EXEMPEL PÅ FÖREBYGGANDE ARBETE OCH FÖRÄLDRASTÖD I TVÅ KOMMUNER	43
<i>Kristianstad</i>	43
<i>Linköping</i>	44
<i>Några exempel från Norge</i>	45
KAPITEL 4 REFLEKTIONER, UTVECKLINGSOMRÅDEN OCH FÖRSLAG	47
REFLEKTIONER OCH UTVECKLINGSOMRÅDEN	47
<i>Insatser för alla föräldrar eller bara för vissa</i>	48
<i>Utvärderade föräldrastöd visar försiktigt positiva resultat</i>	48
<i>Om implementering, förändringsarbete och nya arbetsätt</i>	50
<i>Framtida satsningar inom befintliga strukturer</i>	52
FÖRSLAG	53
REFERENSER	54
WEBBPLATSER.....	54
LITTERATUR, RAPPORTER, UTREDNINGAR M.M.	54
BILAGOR	56
BILAGA 1 LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLANDS REGERINGSUPPDRAG.....	56
BILAGA 2	58
<i>Enkäter och följebrev</i>	58

<i>Enkät 1 Myndighetsnätverk .....</i>	<i>58</i>
<i>Enkät 2 Kommuner/landsting/skolor .....</i>	<i>60</i>

Sammanfattning

Länsstyrelsen Östergötland har haft ett regeringsuppdrag att kartlägga förebyggande insatser i form av universellt och riktat föräldrastöd syftande till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor. Inom ramen för uppdraget skulle information inhämtas om insatserna utvärderats, samt vad utvärderingarna visat.

Länsstyrelsen Östergötlands kartläggning visar bl.a. att det nu finns flera exempel på föräldrastöd som har utformats för målgruppen men de visar också på svårigheter och har inte utvärderats på längre sikt. Vidare framgår att det finns ett stort behov av att förebygga utsatthet på olika sätt, men rapporten visar att vi fortfarande vet väldigt lite om hur detta kan göras. Det finns vissa oklarheter och hinder som till exempel brist på kunskap om hur hedersrelaterat våld och förtryck kan förebyggas, språksvårigheter, svårt att nå föräldrar, vilka aktörer är strategiskt viktiga etc.

Denna kartläggning och även tidigare utvärderingar visar att de befintliga föräldrastödsprogram som vanligen används av kommuner och verksamheter som t.ex. Cope, Komet m.fl. inte riktar sig till eller når ut till föräldrar med utländsk bakgrund, än mindre till föräldrar för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland anser att föräldrastödet behöver utvecklas för att nå även dessa målgrupper. Befintliga föräldrastödsprogram kan, om möjligt, behöva anpassas och utvecklas så de passar för de varierande behov som kan finnas när det gäller universellt och riktat stöd till föräldrar för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen Östergötland anser att det är viktigt med tidigt främjande och förebyggande arbete och föräldrastöd, för att förhindra destruktiva beteenden och kollektiva värderingar, normer och traditioner som kan leda till hedersrelaterat våld och förtryck. Insatser behöver fortsätta utvecklas inom området. Länsstyrelsen Östergötland vill dock betona att förebyggande satsningar inte får ske på bekostnad av insatser till stöd och skydd för utsatta.

Det behövs olika former av stöd till föräldrar, som information och upplysning, individuella stödsamtal, olika former av förebyggande insatser såväl för unga som för föräldrar. Olika former av information, material och stöd måste finnas tillgängligt på olika språk för att nå målgruppen. Våldsförebyggande arbete och föräldrastöd behöver samordnas, bli tydlig, lättillgängligt och nå olika målgrupper under barns hela uppväxt.

Denna kartläggning visar på några exempel på olika föräldrastödsprogram som utvecklats bl.a. för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck och som har utvärderats; *Att vara förälder i Sverige, Bygga Broar och Ur barnens perspektiv*. De har samtliga utvecklats och prövats under en längre tid, metoderna har utvecklats och anpassats över tid, de har erfarna och kunniga utbildare och cirkelledare som arbetar med metoden. Utvärderingarna, som gjorts av programmen, visar också försiktigt lovande positiva resultat och det finns tydliga utvecklingsmöjligheter. Metoderna bör vidare följas upp och utvärderas över tid t.ex. när det gäller effekter och förändringar hos föräldrar och barn. Om uppföljningarna och utvärderingarna av dessa metoder och program får positiva resultat, bör de fortsätta utvecklas även framöver.

Några aspekter som kommer fram i utvärderingarna av de ovan nämnda föräldrastödsprogrammen är bl.a.:

- Vikten av kompetens bland de som leder programmen/utbildningarna.
- Mandat från chefer och politiker för att bedriva arbetet.
- Förberedelse under lång tid.
- Långsiktighet i arbete, metoder och utveckling.
- Stöd och uppföljning är nödvändigt och viktigt.

Länsstyrelsen Östergötlands slutsatser och förslag

Länsstyrelsen Östergötland anser att det behövs fortsatta satsningar för att utveckla information och föräldrastöd för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Attityder och värderingar är svåra att påverka och tar lång tid att förändra. För att lyckas med olika former av främjande och förebyggande insatser krävs ett tydligt ställningstagande hos samhället om allas lika värde och tillgång till sina rättigheter. Det krävs mod och tålamod.

Länsstyrelsen Östergötland anser att då nya satsningar ska genomföras inom området måste det ske inom befintliga myndigheter och strukturer. Inga nya parallella spår bör skapas. Det är nödvändigt att länsstyrelserna fortsätter stödja och utveckla det lokala arbetet med föräldrastöd, även i arbetet med att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen Östergötland anser i likhet med vad flera utvärderingar och rapporter konstaterar att det ska finnas föräldrastöd under hela barnets uppväxt. Stödet måste ske på olika våldspreventiva nivåer, nå olika målgrupper och ha olika inriktning som t.ex. även att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland kan, utifrån Nationellt Kompetensteam och särskild sakkunskap gällande hedersrelaterat våld och förtryck, bidra i arbetet med att utveckla och följa upp.

Länsstyrelsen Östergötland anser utifrån genomförd kartläggning och samtal med olika myndigheter och aktörer, att det är viktigt att det genomförs strukturerade och tydliga satsningar riktade till föräldrar, för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen Östergötlands sammanfattande bedömning är att nedanstående förslag bör genomföras för att utveckla arbetet inom området:

- Ta fram tydlig information och material om lagstiftning, rättigheter/skyldigheter, föräldrastöd m.m. så det blir tillgängligt på olika språk
- Arbetet med att tidigt nå ut med föräldrastöd till föräldrar med utländsk bakgrund och för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck måste förbättras.

(t.ex. på BVC/MVC, förskola, skola, SFI, flyktingmottagande/asylboenden)

- De vanligaste använda föräldrastödsmetoderna skulle behöva anpassas och prövas med att inkludera frågor som berör området hedersrelaterat våld och förtryck. Detta måste ses över och om det är möjligt prövas.
- De metoder och arbetssätt som långsiktigt använts och utvärderats bör fortsätta och det bör ges stöd för utveckling, uppföljning och utvärdering.
- Nya metoder och arbetssätt bör fortsatt prövas och utvecklas för att nå målgruppen och för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

- Fortsatt långsiktig forskning och utvärdering av metoder är nödvändigt.
- Vikten av att alltid ha ett barnrättighetsperspektiv i arbetet.
- Föräldrastöd behöver samordnas bättre med övrigt våldsförebyggande arbete, socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård m.m. på lokal, regional och nationell nivå.
- Uppföljning av arbetet och utvecklingen bör ske framöver lokalt, regionalt och nationellt.

Kapitel 1 Inledning

I denna rapport redovisas Länsstyrelsen Östergötlands arbete med regeringsuppdraget att kartlägga förebyggande insatser i form av universellt och riktat föräldrastöd i syfte att motverka hedersrelaterat våld och förtryck (Regleringsbeslut S2015/04530/RS (delvis))¹.

I detta kapitel beskrivs uppdraget, genomförandet, rapportens disposition och definitioner. Vidare beskrivs Länsstyrelsen Östergötlands övriga uppdrag inom området och hedersrelaterat våld och förtryck kortfattat.

Uppdraget och dess syfte

Länsstyrelsen Östergötland ska kartlägga förebyggande insatser i form av universellt och riktat föräldrastöd syftande till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt barn- och tvångsäktenskap och kvinnlig könsstympning. Inom ramen för uppdraget ska information inhämtas om och i så fall på vilket sätt insatserna utvärderats, samt vad utvärderingarna visat. Länsstyrelsen ska göra en bedömning av vilka resultat insatserna haft ur ett jämställdhetsperspektiv, ett barnrättsperspektiv samt om insatserna bidragit till minskat våld och förtryck.

Genomförande

Länsstyrelsen Östergötland har genomfört uppdraget genom att gå igenom tidigare rapporter och utvärderingar inom området föräldrastödsarbete, förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck inklusive dess olika utrycksformer barnäktenskap och tvångsäktenskap samt könsstympning.

Länsstyrelsen Östergötland har genomfört en kartläggning, via dialog med berörda myndigheter och organisationer och via enkäter samt intervjuer.

Två webbenkäter har tagits fram. Den ena har riktats till myndigheter och organisationer på nationell och regional nivå.² Bland annat så har alla länsstyrelser fått enkäten. Den andra har gått ut till femtio kommuner och fem landstring. Syftet var att identifiera olika verksamheter som arbetar med förebyggande föräldrastöd för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Kompletterande intervjuer har genomförts med de verksamheter som identifieras i kartläggningen och som är utvärderade.

Underlag har även inhämtats från samverkan och möten med Länsstyrelsen Östergötlands nätverk med övriga länsstyrelser³ och Länsstyrelsen Östergötlands myndighetsnätverk⁴ när det gäller arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Rapportens disposition

Rapporten innehåller fyra kapitel:

I det *första kapitlet* beskrivs bl.a. uppdraget, definitioner, Länsstyrelsen Östergötlands övriga uppdrag inom området samt görs en kort beskrivning av hedersrelaterat våld och förtryck.

---

¹ Regeringsbeslut S2015/04530/RS(delvis).

² Se bilaga 2

³ Alla 21 länsstyrelser medverkar

⁴ I Myndighetsnätverket ingår Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Försäkringskassan, Kriminalvårdsverket, Länsstyrelsen Stockholm, Länsstyrelsen Skåne, Länsstyrelsen Västra Götaland, Migrationsverket, MUCF, NCK, Polismyndigheten, Skatteverket, Skolverket, Socialstyrelsen, SKL, Statens stöd för trossamfund, Åklagarmyndigheten.

I det *andra kapitlet* finns en genomgång av pågående uppdrag som rör föräldrastöd, ansvariga myndigheter och genomförda utvärderingar samt rapporter tas upp.

I det *tredje kapitlet* redovisas kartläggningen och dess resultat samt även exempel på föräldrastödsmetoder som arbetar med att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck samt har utvärderats.

Fjärde kapitlet innehåller bland annat reflektioner, utvecklingsområden och förslag.

Definitioner

Nedan följer definitioner av några begrepp som används i rapporten.

Föräldrastöd - föräldraskapsstöd

Föräldrastöd definieras som en aktivitet som ger föräldrar kunskap om barns hälsa, emotionella, kognitiva samt sociala utveckling och/eller stärker föräldrars sociala nätverk.

På senare tid har begreppet föräldraskapsstöd använts istället för föräldrastöd.

Preventionsnivåer

Preventionsinsatser delas ofta in i tre olika nivåer. Gränsdragningen mellan de olika nivåerna är inte alltid tydlig. De tre nivåerna är:

Universell prevention

Riktat sig till alla i en viss grupp, exempelvis alla föräldrar, inte bara till dem som är utsatta för en risk. Ett exempel är universella föräldrastödsprogram.

Selektiv prevention

Riktat sig till en riskgrupp, till exempel föräldrastödsprogram riktade till föräldrar som har barn med beteendeproblem.

Indikerad prevention

Riktat sig till personer med ett identifierat problem, till exempel individuella råd och stödsamtal.

Länsstyrelsen Östergötlands övriga regeringsuppdrag på området

Sedan 2005 ansvarar Länsstyrelsen Östergötland för de nationella regeringsuppdragen att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som t. ex. barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor (HRV)⁵. Länsstyrelsen Östergötland ser dessa regeringsuppdrag i ett helhetsperspektiv. Arbetet med uppdragen har bland annat bidragit till ett utvecklat strategiskt arbete, genomgående analys av utvecklingsbehov och en utveckling av samarbetet mellan länsstyrelser, mellan nationella myndigheter samt mellan myndigheter och ideella organisationer.

Länsstyrelsen driver det Nationella Kompetensteam som bidrar till utveckling av det nationella arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer. Kopplat till arbetet finns en nationell stödtelefon dit yrkesverksamma kan vända sig för stöd och rådgivning. Det Nationella Kompetensteamet träffas kontinuerligt och analyserar de svårigheter som existerar inom området och som inkommit via den nationella stödtelefonen samt diskuterar hur dessa erfarenheter kan föras vidare till

---

⁵ Se bilaga 1 för en förteckning över samtliga uppdrag.

relevanta aktörer och forum. Det Nationella Kompetensteamet arbetar även med hur utbildning för olika verksamheter och yrkesgrupper kan utformas och hur arbetet kring hedersrelaterat våld och dess olika uttrycksformer kan implementeras för att bidra till en långsiktighet i arbetet och insatserna men främst för att det vidare skall integreras i ordinarie verksamhet.

Länsstyrelsen genomför utbildningsinsatser i egen regi men även i samverkan med andra verksamheter och myndigheter, utvecklar informationsmaterial, tar fram vägledningar, metodstöd, underlag för stöd av implementering av rutiner för samverkan på lokal nivå för att stötta verksamheter i utvecklingen av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, samt kartlägger vilka olika insatser som bedrivs inom området. Länsstyrelsen Östergötland samordnar det nätverk som samtliga länsstyrelser ingår i, ett myndighetsnätverk, samt det nätverk av kommuner som finns för skyddade boenden, Kompotten.

Länsstyrelsen Östergötland samordnar även länsstyrelsernas nationella nätverk kring hedersrelaterat våld och förtryck och myndighetsnätverket *Gift mot sin vilja*. Denna struktur med återkommande träffar har varit ett viktigt forum för det Nationella Kompetensteamet att få kunskap om aktuella behov och erfarenheter på nationell, regional och lokal nivå. Det har också möjliggjort att erfarenheter från det Nationella Kompetensteamets arbete förmedlats och att projekt, utbildningar och implementering initieras genom samverkan med de enskilda länsstyrelserna.

Inom ramen för de olika uppdragen arbetar Länsstyrelsen Östergötland bland annat med att:

- Utveckla och sprida information till barn och unga om relevant lagstiftning.
- Utveckla och sprida information till yrkesverksamma och vårdnadshavare.
- Driva ett nationellt kompetensteam.
- Råda och vägleda myndigheter och verksamheter genom en upprättad stödtelefon.
- Vara sammankallande för ett nationellt myndighetsnätverk.
- Vara sammankallande för ett länsstyrelsenätverk.
- I samverkan med myndigheter bidra med kompetensstöd och metodutveckling.
- Anordna utbildningsinsatser till myndigheter och kommuner.
- Sprida och utveckla vägledningen *Våga göra skillnad* som tagits fram av Länsstyrelsen Östergötland och testats i sex pilotkommuner i landet.
- Utveckla samverkansmetoden *Det handlar om kärlek/Kärleken är fri (2014-2017)* i samarbete med Rädda Barnen och ge stöd till insatser som förhindrar att unga blir gifta mot sin vilja.
- Utveckla och sprida vägledningen *Våga se* om att förebygga och förhindra att flickor och kvinnor blir könsstympade, samt vilket stöd berörda aktörer ger till de flickor och kvinnor som redan har utsatts för könsstympning.
- Fördela nationella projektmedel till myndigheter, kommuner och frivilligorganisationer till förebyggande insatser.
- Utveckla metodstöd och publikationer – allt från rapporter till skrifter för att öka kunskap och medvetande hos både utsatta, allmänhet och myndigheter.
- Kartlägga föräldrastöd och ge förslag på arbetet framåt.
- Sprida information via Länsstyrelsens webbplats www.hedersfortryck.se.

Styrning och ledning av arbetet

Uppdraget och arbetet med att utveckla och sprida vägledningen Våga göra skillnad⁶ ligger till grund för uppdragen att utveckla, driva och ansvara för det Nationella Kompetensteamet.⁷

Arbetet med Länsstyrelsen Östergötlands uppdrag som rör hedersrelaterat våld och förtryck bedrivs på Enheten för social hållbarhet. För arbetet med Våga göra skillnad bildades dock en särskild styrgrupp med landshövdingen i Östergötland som ordförande. I styrgruppen har det funnits representanter för Polismyndigheten (dåvarande Rikspolisstyrelsen), Socialstyrelsen och Norrköpings kommun. Styrgruppens uppgift har varit att leda och planera arbetet på en övergripande nivå.

Styrgruppen har ombildats till en samverkansgrupp och har fortsatt sitt arbete med uppdraget att utveckla, driva och ansvara för ett Nationellt Kompetensteam. I dagsläget medverkar landshövdingen, länsrådet, enhetschef, utvecklingsledare och deltagare i det Nationella Kompetensteamet samt representanter för Polismyndigheten och Socialstyrelsen. Samverkansgruppens uppgift är densamma som den tidigare styrgruppens och en utgångspunkt i arbetet är att ha ett helhetsperspektiv som omfattar samtliga uppdrag inom området.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Länsstyrelsen Östergötlands arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck utgår ifrån det rättighetsperspektiv som betonas såväl i regeringens uppdrag såväl som i de universella mänskliga rättigheterna. I FN:s generalförsamlings resolution *Avskaffande av brott mot kvinnor i hederns namn*⁸ fastställs att brott mot kvinnor i hederns namn är en mänsklig rättighetsfråga och stater har en skyldighet att förebygga, utreda och åtala brott och erbjuda skydd till de som utsätts. Att inte göra detta utgör enligt resolutionen ett brott mot mänskliga rättigheter. I resolutionen betonas att en otillräcklig förståelse av grundorsakerna till mäns våld mot kvinnor och brott i hederns namn förhindrar möjligheterna att motverka våldet.

FN:s generalförsamling och andra verksamheter inom FN har uppmanat regeringar att utveckla och implementera lagar och andra åtgärder för att utrota skadliga sedvänjor och traditioner, tvångsäktenskap, könsstympling och hedersrelaterade brott.⁹

I Sverige har regeringen sedan 2002 tagit initiativ till omfattande insatser för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer såsom barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling. Regeringen upprättade en handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.¹⁰ Det är regeringens definition av hedersrelaterat våld och förtryck som Länsstyrelsen Östergötland utgår ifrån i sitt arbete. I handlingsplanen¹¹ fastslår regeringen att mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer är oacceptabelt och att strävan är att våldet ska upphöra.

---

⁶ U2011/4322/JÄM.

⁷ U2013/5290/JÄM; 2014/2666/UC; S2015/07973/RS.

⁸ FN Resolution 55/66

⁹ Se t.ex. FN:s generalförsamling; Deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor 20 december 1993; Resolution S-23/3 annex, para. 69(e); Resolution 55/66 om avskaffande av brott mot kvinnor i hederns namn, Resolution 59/165 den 20 december 2004; FN:s kvinnokommission om avskaffande av all slags diskriminering av flickor (2007) samt resolutionerna 51/2 och 52/3 av FN:s kvinnokommission (2007))

¹⁰ Skr.2007/08:39

¹¹ Skr. 2007/08:39 s.12

Av regeringens handlingsplan framgår att hedersrelaterat våld och förtryck har, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, sin grund i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar om dessa. Detta bekräftas av de rapporter som FN:s speciella rapportör om våld mot kvinnor har skrivit.¹² Det finns många likheter i våldets struktur och mekanismer, t.ex. att våld och förtryck ofta utövas i en nära relation och att den våldsutsatta på olika sätt är beroende av och starkt känslomässigt bunden till förövaren eller förövarna. Synen på kvinnors och mäns sexualitet är central för att förstå våldets struktur och mekanismer både rörande mäns våld mot kvinnor generellt och hedersrelaterat våld och förtryck. När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhets i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende. Detta förhållande kan vara mer eller mindre uttalat och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb samt giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form resulterar hederstänkandet i hot om våld och våld, inklusive ytterst dödligt våld.

Det hedersrelaterade våldets kollektiva karaktär innebär att det kan finnas fler förövare av båda könen. Offren kan vara både kvinnor och män samt flickor och pojkar. Det kan också innebära att våldet sanktioneras av familjen och den närmaste omgivningen, även av andra kvinnor och män. Detta gör att det i vissa fall är påkallat med särskilda insatser för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Specifik kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och särskilda rutiner är nödvändigt för myndigheters, verksamheters och organisationers arbete.

Hederstänkandet kan ta sig olika uttryck beroende på kulturella föreställningar och religion men är inte kopplat till någon specifik kultur eller religion. Hederstänkande kan även förekomma i icke-religiösa sammanhang.

Tvångsäktenskap och könsstympning är specifika företeelser som har sin grund i bl.a. föreställningen om att mäns och familjers heder är avhängigt kvinnors och flickors sexuella beteende och oskuld. Hedersrelaterat våld och förtryck drabbar också homo- och bisexuella av båda könen, samt transpersoner.

Regeringens satsningar

Regeringen har genomfört omfattande satsningar genom åren för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt dess olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. Satsningarna har riktats till olika myndigheter¹³ och organisationer. Regeringen har även tagit fram en handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja.¹⁴

Länsstyrelsen Östergötland har sedan 2013 på regeringens uppdrag utvecklat och drivit ett Nationellt Kompetensteam.¹⁵

---

¹² Se bl.a. Cultural practices in the family that are violent towards women [E/CN.4/2002/83] och Intersections between culture and violence against women [A/HRC/4/34]).

¹³ Som t.ex. länsstyrelserna, MUCF, NCK, Polismyndigheten, Skolverket, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten.

¹⁴ Skr. 2009/10:229

¹⁵ Länsstyrelsen Östergötland (2015)

Lagstiftning för stärkt skydd mot barnäktenskap och tvångsäktenskap trädde i kraft den 1 juli 2014.

Regeringen har även tillsatt tre utredningar inom området mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, jämställdhet under de senaste åren. Nationell samordnare i arbetet mot våld i nära relationer,¹⁶ Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck,¹⁷ samt Jämställdhetsutredningen¹⁸ har samtliga lämnat sina förslag och betänkande. Beredning pågår för närvarande på Regeringskansliet.

Läs mer om hedersrelaterat våld och förtryck här: www.hedersfortryck.se

Omfattning av hedersrelaterat våld och förtryck

I en kartläggning¹⁹ av ungas sexuella och reproduktiva rättigheter som Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) genomfört ingår bland annat en enkät till 5 000 personer i 16 – 25-årsåldern. I enkäten finns bland annat frågor om respondenterna upplever att de får vara ihop med respektive gifta sig med vem de vill eller om familjen har restriktioner baserat på partners bakgrund eller kön, alternativt helt bestämmer valet av eventuell partner. Svarsfrekvensen på enkäten var 46 procent.

Resultaten visar att totalt 87 procent av de unga får vara ihop med vem de vill, det vill säga att familjen inte har några restriktioner. Det är dock stora skillnader mellan unga med svensk bakgrund och unga med utländsk bakgrund: 69 procent av de unga med utländsk bakgrund uppger att de får vara ihop med vem de vill jämfört med 93 procent av de med svensk bakgrund. Enligt resultaten får de flesta unga också gifta sig med vem de vill, totalt har 85 procent uppgett att familjen inte har några restriktioner när det gäller detta. Även här är det dock stora skillnader mellan unga med svensk och unga med utländsk bakgrund. Det är 62 procent av de unga med utländsk bakgrund som får gifta sig med vem de vill i jämförelse med 91 procent av de unga med svensk bakgrund.

Resultaten från kartläggningen 2015 visar på en betydligt högre andel av de unga som uppger begränsningar i förhållande till partnerval än i Ungdomsstyrelsens²⁰ rapport och kartläggning²¹ från 2009 där 97,5 procent av männen och 95,4 procent av kvinnorna uppgav att de fick gifta sig med vem de ville. I denna studie beräknades att cirka 70 000 personer i åldern 16-25 upplevde att föräldrarna, kultur eller religion satte gränser för dem i valet av äktenskapspartner. I Ungdomsstyrelsens rapport framgick att unga som uppgett att de hade ett begränsat val i förhållande till äktenskap i högre grad uppgav olika former av utsatthet som kontroll, hot och våld än unga som uppgett ett fritt val i förhållande till äktenskap.

Från Länsstyrelsen Östergötlands Nationella Kompetensteam's nationella stödtelefon finns följande statistik från starten i mars 2014 till och med den 31 december 2015:²² Under perioden har det kommit samtal om 485 ärenden som sammanlagt berör 698 utsatta personer, framför allt barn och unga. Majoriteten av de utsatta är flickor och kvinnor, 88 procent. 12 procent är pojkar och män. Totalt är minst 54 procent av de

---

¹⁶ SOU 2014:49

¹⁷ SOU 2015:55

¹⁸ SOU 2015:86

¹⁹ MUCF (2015)

²⁰ Numera Myndigheten för ungdoms och civilsamhällesfrågor

²¹ Ungdomsstyrelsen (2009) Gift mot sin vilja

²² Länsstyrelsen Östergötland (2016) Nationellt kompetensteam

utsatta barn, dvs. under 18 år. Av flickorna och kvinnorna är minst 53 procent under 18 år och av pojkarna och männen är minst 39 procent under 18 år. Minst 24 procent av de utsatta är under 15 år.

Till den nationella stödtelefonen kan yrkesverksamma och ideellt verksamma ringa för att få råd och vägledning i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Samtalen till den visar på en allvarlig och omfattande utsatthet. Det handlar framför allt om barn och unga, oftast flickor och unga kvinnor, som utsätts för allvarliga brott och kränkningar som t.ex.:

- Barnäktenskap och tvångsäktenskap – eller risk/oro för det
- Bortförande ut ur Sverige – eller risk/oro för det
- Hot om eller rädsla för dödligt våld
- Fysiskt våld
- Konsekvenser av att vara könsstympad
- Oro för att flickor ska könsstympas
- Psykiskt våld och hot
- Kontroll och begränsningar
- Sexuella övergrepp

En stor andel av de utsatta utsätts för flera olika typer av förtryck, kränkningar och våld och ofta av ett kollektiv av förövare som t.ex. pappa, mamma och bröder. Det rör sig ofta om upprepad utsatthet och i många fall befinner sig de utsatta personerna i mycket svåra situationer.

Kommuner från alla 21 län finns representerade bland de som hört av sig till stödtelefonen.

Länsstyrelsen Kronoberg har genomfört en kartläggning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i länet.²³ Kartläggningen visar att hedersrelaterat våld och förtryck förekommer i länets samtliga kommuner.

Socialstyrelsen uppskattar utifrån genomförd kartläggning att närmare 38 000 flickor och kvinnor i Sverige kan ha varit utsatta för någon typ av könsstympning, varav, 7 000 är flickor under 18 år.²⁴

---

²³ Länsstyrelsen Kronoberg (2015)

²⁴ Socialstyrelsen (2015)

Kapitel 2 Bakgrund - föräldrastöd, uppdrag och utvärderingar

I det följande kapitlet redogörs för regeringens satsningar och de olika myndigheternas ansvar inom föräldrastödsarbetet. Vidare redovisas några utvärderingar och rapporter som gjorts inom området under senare år.

Regeringen

För att utveckla föräldrastödet tog regeringen 2009 fram Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd – en vinst för alla.²⁵ Strategin baseras på de förslag som lämnats av utredningen Föräldrastöd – en vinst för alla.²⁶ Några av de bärande tankarna i strategin är att stödet ska vara frivilligt och styras av föräldrarnas egna behov av stöd. Viktiga utgångspunkter i arbetet är det jämställda föräldraskapet och barnets rättigheter samt att föräldrastödet ska vara universellt, dvs. att alla föräldrar erbjuds samma möjligheter till stöd och hjälp. Målet är att via föräldrarna främja barns hälsa och positiva utveckling samt maximera barnets skydd mot ohälsa och sociala problem. En bärande tanke i strategin är att stödet bygger vidare på befintliga strukturer, främjar samverkan och skapar förutsättningar för föräldrar att mötas. Det ska därtill erbjudas samordnat under hela barnets uppväxt. För att genomföra strategin fick Statens folkhälsoinstitut (FHI)²⁷ på regeringens uppdrag delat ut 140 miljoner kronor till kommuner i samarbete med lärosäten för att utveckla, sprida och utvärdera det lokala föräldrastödsarbetet. Såväl länsstyrelserna som Socialstyrelsen har och har haft uppdrag inom området föräldrastöd.

Syfte

Syftet med regeringens satsning är att främja hälsa och att förebygga ohälsa bland barn och ungdomar. Strategin är tänkt att inspirera kommuner och landsting/regioner att utveckla stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap. Strategin ska också vara ett praktiskt stöd i det organisatoriska planerings- och utvecklingsarbetet.

Mål

Det övergripande målet med den nationella strategin är att alla föräldrar ska erbjudas föräldrastöd under barnets hela uppväxt 0-17 år. Föräldrastöd definieras som en aktivitet som ger föräldrar kunskap om barns hälsa, emotionella, kognitiva samt sociala utveckling och/eller stärker föräldrars sociala nätverk.

Ansvariga myndigheter

Olika myndigheter har haft ansvar för arbetet med föräldrastöd under åren. Nedan följer en kort beskrivning av olika myndigheternas ansvar inom området.

Folkhälsomyndigheten

Folkhälsomyndigheten²⁸ fick i juni 2010 i uppdrag från regeringen att fördela 60 miljoner kronor till ett urval kommuner för, att i samarbete med ett forskningslärosäte utveckla föräldrastödet i enlighet med definitionen av föräldrastöd. I urvalet prioriterades projekt som avsåg att utvärdera effekter av föräldrastödsprogram samt projekt med syfte att öka kunskapen om och intresset för att delta i

²⁵ Regeringskansliet (2009) Nationell strategi – en vinst för alla

²⁶ SOU 2008:131

²⁷ Nuvarande Folkhälsomyndigheten

²⁸ Tidigare Statens folkhälsoinstitut

föräldrastödsgrupper. Myndigheten utlyste medel och 21 ansökningar inkom, varav nio projekt valdes ut. Projekttiden var tre år, 2011–2013. Folkhälsomyndigheten lämnade en slutrapport till regeringen 2014.²⁹

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har bland annat haft i uppdrag att kartlägga och utvärdera föräldrastödsprogram. Socialstyrelsen har gett Örebro universitet i uppdrag att göra en nationell jämförelsestudie av föräldrastödsprogram.³⁰

Socialstyrelsen har även gjort en kartläggning och utvärdering av föräldrastöd inom hälso- och sjukvården.³¹

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

Myndigheten för internationell adoption (MIA) fick från september 2015 ett utökat regeringsuppdrag som bland annat innebar att föräldraskapsstödsområdet flyttades över till myndigheten.³² Myndigheten har övertagit det ansvar och uppdrag som tidigare Folkhälsomyndigheten har haft inom området. MIA har bytt namn till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF).

MFoF är kunskapsmyndighet för föräldraskapsstöd och i frågor som avser socialnämndernas familjerättsliga ärenden samt arbetar för att internationella adoptioner till Sverige sker på ett lagligt och etiskt sätt.³³

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna har haft uppdrag inom föräldrastödsområdet under flera år.

Länsstyrelserna har sedan 2014 i uppdrag att i respektive län, stödja föräldrastödjande aktörer i arbetet med att utveckla stöd till föräldrar med barn i tonåren. Länsstyrelsen i Örebro län har också uppdraget att årligen lämna en samlad rapport till Regeringskansliet. Länsstyrelserna har beslutat om att ta ett gemensamt ansvar för såväl arbetet med uppdraget som med rapporteringen. I den första rapporten³⁴ inom ramen för länsstyrelsernas föräldrastödsuppdrag beskrivs länsstyrelsernas arbete med uppdraget, förutsättningar för det regionala och lokala föräldrastödsarbetet och viktiga utvecklingsområden för kommande år av satsningen.

Länsstyrelsen i Örebro län

Ansvarig och samordnare för länsstyrelsernas uppdrag är Länsstyrelsen i Örebro län. Länsstyrelsen har utsett en särskild samordnare för uppdraget.

Länsstyrelsernas nuvarande föräldrastödsuppdrag

Länsstyrelserna ska under åren 2014-2017 stödja kommuner, landsting och andra föräldrastödjande aktörer i arbetet med att utveckla ett universellt, kunskapsbaserat, samordnat och långsiktigt stöd till föräldrar med barn i tonåren i respektive län, i enlighet med definitionen av föräldrastöd i den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd.

---

²⁹ Folkhälsomyndigheten

³⁰ Socialstyrelsen (2014)

³¹ Socialstyrelsen (2015)

³² Regeringsbeslut

³³ www.mfof.se

³⁴ Länsstyrelserna (2015)

Under hösten 2014 gjorde landets länsstyrelser en analys av dagens universella stöd riktat till föräldrar med barn i tonåren nationellt och regionalt i varje län. Resultatet av analysen visar bland annat att det är en stor variation på vilket stöd som erbjuds till föräldrar med barn i tonåren. Resultatet ligger nu till grund för det fortsatta arbetet i länen. En rapport lämnades till Regeringskansliet i februari 2015.³⁵

I Länsstyrelsernas genomgång framgår att många föräldrastödjande aktörer har haft svårt att dra en tydlig gräns mellan universellt och selektivt föräldrastöd. Detta gäller inte minst det stöd, som erbjuds av socialtjänsten och som oftast är behovsprövat samt skillnaderna mellan selektivt stöd och målgruppsanpassat stöd. En annan svårighet har varit att identifiera stöd till föräldrar med just tonårsbarn. Det är inte alla kommuner och organisationer som erbjuder ett avgränsat stöd till föräldrar med tonårsbarn utan de erbjuder föräldrar att delta i föräldrastödjande aktivitet oavsett barnets ålder.

Länsstyrelserna har, liksom Statens folkhälsoinstitut, upplevt svårigheter med att bedöma omfattningen av stödet. Det tycks vara stora skillnader både vad gäller utbud av stöd till föräldrar med just tonårsbarn och i vilken grad föräldrarna nås av det befintliga stödet. Dessutom har flera länsstyrelser noterat en ojämn fördelning mellan manliga och kvinnliga vårdnadshavare och mellan föräldrar med olika etnisk bakgrund.

Enligt regeringens nationella strategi³⁶ innebär ett universellt föräldrastöd att alla föräldrar erbjuds samma möjligheter till stöd och hjälp. I praktisk verksamhet är dock gränsen mellan universellt och selektivt stöd inte helt lätt att definiera. Folkhälsomyndigheten skriver i den vägledning som getts ut kring lokalt och regionalt föräldrastödsarbete att gränserna mellan universellt, selektivt och indikerat stöd inte är särskilt skarp.³⁷ Frågan är också hur viktigt det är att gränsen är skarp. Ur ett barnrättsperspektiv ska samhället erbjuda föräldrar stöd och hjälp så att de kan vara bra föräldrar. För att uppnå detta krävs en mångfald av insatser som utformas på olika nivåer och att föräldrastödet har en god täckning genom barnets hela uppväxt. Begreppet proportionell universalism blir relevant i detta sammanhang, då det fångar den balans som bör upprättas mellan å ena sidan det universella och å andra sidan de anpassningar, som behöver göras för utformningen av ett ändamålsenligt föräldrastöd. I en rapport om svenska lärdomar av Marmot-kommissionens rapport *Closing the Gap* framgår att proportionell universalism innebär att ”åtgärderna bör vara universella men bör anpassas, både i omfattning och i utformning, till de med störst behov [...] att åtgärden bör anpassas till geografiska förhållanden och prioriterade gruppers behov.” Ett universellt stöd utan målgruppsanpassning riskerar att exkludera grupper av föräldrar som av någon anledning inte kan eller vill ta del av befintligt stöd. Att målgruppsanpassa stödet handlar därför också om att göra stödet tillgängligt för alla föräldrar oavsett bakgrund och förutsättningar.

Länsstyrelsernas uppdrag handlar också om att det stöd som ska utvecklas till föräldrar med barn i tonåren ska vara samordnat samt kunskapsbaserat.

Länsstyrelserna ska under de kommande åren samverka med kommuner, landsting och andra aktörer och medverka till en regional struktur för föräldrastödet. Länsstyrelsen ser att uppdraget kan komma att innebära:

- att ge stöd till kommuner, landsting och andra aktörer i arbetet med att samordna och utveckla sitt föräldrastödsarbete,

---

³⁵ Länsstyrelserna 2015

³⁶ Nationell strategi

³⁷ Folkhälsomyndigheten

- att den Nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd - en vinst för alla får genomslag på regional och lokal nivå,
- att utgöra en länk mellan nationell, regional och lokal nivå och fånga upp lokala och regionala behov,
- att stimulera utveckling av tvärspektoriella insatser regionalt och lokalt, och
- att arrangera utbildning och kompetensutveckling.

Innehållet i Länsstyrelsens stöd utformas successivt i dialog med berörda aktörer.

Förebyggande arbete och föräldrastöd i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Ungdomsstyrelsen har haft ett nationellt uppdrag att kartlägga det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. I Ungdomsstyrelsens rapport³⁸ beskrivs att flera verksamheter menar att föräldrarna är nyckeln för att komma åt problemen med hedersrelaterat våld och förtryck. Bland annat så tar länsstyrelserna upp att det behövs metodutveckling för att lättare kunna möta familjer, att utifrån ett barnperspektiv utveckla arbetet med familjen och göra föräldrarna delaktiga. Flera av de kommunala verksamheterna lyfter fram att det är viktigt att möta unga och deras föräldrar utan att de ska tvingas att välja sida. Mycket handlar om att arbeta från tidig ålder, med bemötande, förhållningssätt och attitydförändringar. Ett sätt att skapa en tidig relation till familjer är t.ex. genom utvecklingssamtal i skolan på föräldrarnas modersmål som kan minska risken för att de senare ska vilja att döttrar avbryter skolan för att gifta sig. Ett annat sätt är att arbeta med stöd till föräldrar inom SFI. Det framkommer även i rapporten att stöd beviljats till bl.a. ideella organisationer som har mamma- och pappagrupper. Det finns även särskilda så kallade föräldrakommunikatörer som arbetar med att ge stöd till föräldrar.

Av rapporten framgår, att två grundläggande aspekter där generationerna hamnar i stark konflikt kring graden av frihet och självbestämmande, är att vara förälder respektive växa upp i ett flerkulturellt sammanhang. Där kan både föräldrar och ungdomar behöva stöd, bl.a. för att få en ökad förståelse av varandras olika situationer och svårigheter. Att vara förälder i en flerkulturell situation kan vara särskilt svårt när de uppfostringsmetoder man känner till och känner sig bekväm med ifrågasätts, och när ens föräldraauktoritet ibland undergrävs – av såväl de egna barnen och ungdomarna, som av representanter för samhället (t.ex. skola, socialtjänst). För föräldrar handlar det även om att få insikt om vad en flerkulturell uppväxt kan innebära och vilka krav den ställer på barn och ungdomar. Många unga lever med två olika, åtskilda normsystem. Sådana aspekter av flerkulturellt föräldraskap kan vara ett väsentligt tema att få in i den nya samhällsorienteringen för nyanlända och i föräldrastöd av olika slag.

Det finns inga särskilda föräldrastödsprogram som framkommer i rapporten. Det saknas även ofta dokumentation och utvärderingar av de olika insatser till stöd för föräldrar som har genomförts. I rapporten konstateras att det behövs metodutveckling, dokumentation och uppföljning av insatserna som görs inom olika verksamheter.

Rapporter och utvärderingar

Här nedan redovisas en kort sammanfattning från utvärderingar och kartläggningar gällande föräldrastöd som genomförts under senare år av bl.a. Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen.

---

³⁸ Ungdomsstyrelsen(2010)

Socialstyrelsen - "Effekter av föräldrastöd - redovisning av en nationell utvärdering", 2014

Socialstyrelsen har gett Örebro universitet i uppdrag att göra en nationell jämförelsestudie av föräldrastödsprogram. Utvärderingen³⁹ beskriver vilket vetenskapligt stöd det finns för fyra riktade föräldrastödsprogram i Sverige. Studien visar att programmen har effekt på kort sikt och upp till två år.

Föräldrastöd kan effektivt minska barns och ungdomars beteendeproblem och stärka föräldraskapet för föräldrar som har mer omfattande problem hemma. Det visar resultaten från den nationella jämförelsestudien av föräldrastödsprogrammen *Cope*, *Komet*, *Connect* och *De otroliga åren* samt *en självhjälpsbok om föräldrastöd*. Studien som genomförts på uppdrag av Socialstyrelsen var en effektutvärdering av insatser inom socialtjänst, skola och barn- och ungdomspsykiatri för föräldrar med barn i åldern 3–12 år. Den avser riktat eller indikerat föräldrastöd, dvs. föräldrastöd som riktas till föräldrar som ingår i en grupp där risken för problem i föräldraskapet är stor eller som har problem i föräldraskapet.

Resultaten visar att barnens beteendeproblem minskar och föräldrarna känner ny glädje i sitt föräldraskap. De föräldrar som deltog i programmen var mindre stressade, hade färre depressiva symptom och mindre negativa reaktioner på barnens beteende än föräldrar som inte deltog. Förbättringarna skedde främst under de första fyra till fem månaderna efter att programmen påbörjats, men kvarstod både ett och två år senare. Förbättringarna gällde alla de fyra studerade programmen, som alla har olika teoretiska utgångspunkter. Förbättringarna var också desamma oavsett om programmen getts inom socialtjänst, skola eller barn- och ungdomspsykiatri. Självhjälpsboken förändrade även på ett positivt sätt föräldraskapet, men effekterna var mindre än för föräldrastödsprogrammen när det gällde att minska barnens beteendeproblem och föräldrarnas användning av hårda uppfostringsmetoder. En hälsoekonomisk analys visar att föräldrastöd också minskar barnens beteendeproblem till måttliga kostnader.

Den nationella jämförelsestudien är en av de mest omfattande utvärderingar som hittills genomförts av föräldrastöd. Sammantaget visar resultaten att föräldrastödsprogram kan ha en viktig plats bland de riktade stödinsatser som socialtjänsten och hälso- och sjukvården erbjuder barn och föräldrar för att minska risker för svårare psykisk ohälsa hos barn. Även en självhjälpsbok kan ingå bland dessa insatser när barnens problem inte är alltför omfattande och föräldrarna inte använder hårda uppfostringsmetoder. Som en del av socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens vanliga arbete omfattas det riktade föräldrastödet av samma krav på bland annat behovsbedömning och barns delaktighet som vid andra insatser inom vården och omsorgen.

Trots de positiva resultaten visar jämförelsestudien att nästan vart tionde barn med beteendeproblem inte fick hjälp genom att deras föräldrar deltog i föräldrastödsprogram. Socialtjänsten och hälso- och sjukvården behöver följa upp resultaten av föräldrastödet och vara beredd att tillgodose barnens på andra sätt om det behövs. För de barn som får hjälp genom föräldrastöd till deras föräldrar är det viktigt att socialtjänsten och hälso- och sjukvården också utreder vilket ytterligare stöd som barnen kan behöva när beteendeproblemen minskar.

---

³⁹ Socialstyrelsen (2014) Effekter av föräldrastöd – redovisning av en nationell utvärdering på uppdrag av Socialstyrelsen

Socialstyrelsen, "Föräldrastöd inom hälso- och sjukvården", 2015

Socialstyrelsen har kartlagt det föräldrastöd som erbjuds inom hälso- och sjukvården och ger förslag på utvecklingsområden.⁴⁰ Föräldrastöd innefattar både ett hälsofrämjande och brett förebyggande stöd, liksom ett stöd till riskgrupper och familjer med olika problem. Föräldrastöd erbjuds även i förhållande till behov som uppkommer när den vuxne har ohälsa och där barnet är anhängig.

Underlag till rapporten har inhämtats från bl.a. vetenskaplig litteratur, enkäter, en referensgrupp och en fokusgrupp med relevanta aktörer samt i samverkan med myndigheter och experter. Resultatet visar att föräldrar erbjuds stöd i sitt föräldraskap i många former, beroende på verksamhet och behov. Mödra- och barnhälsovården erbjuder alla föräldrar ett individuellt stöd och föräldragrupper, men sällan föräldrastödsprogram. Vid behov erbjuder verksamheterna även ett förstärkt stöd. Specialistsjukvården erbjuder ett riktat föräldrastöd vid sjukdom, problematik, tillstånd eller funktionsnedsättning. Stödet utgörs i huvudsak av samtal med olika yrkesprofessioner, men även föräldrastödsprogram förekommer. Föräldrastödet når dock inte alla grupper. Verksamheterna uppger att de har svårare att nå föräldrar med utländsk bakgrund och socioekonomiskt utsatta familjer med föräldrastödsinsatser. Det saknas också föräldrastöd vid vissa tillstånd. Framst baserar aktörerna stödet på nationella, regionala eller lokala styrdokument och på beprövad erfarenhet. Visst vetenskapligt stöd finns för delar av stödet och föräldrastödsinsatser har även visats vara hälsoekonomiskt motiverade.

Det behövs ett fortsatt arbete för ökad kvalitet, likvärdighet och jämlikhet i hälso- och sjukvårdens föräldrastöd. Resultaten visar bland annat att flera verksamheter inte följer upp sitt föräldrastödsarbete via exempelvis något register och att nationellt kunskapsstöd, mer tid för arbetet, utvecklade insatser och personal med rätt kompetens efterfrågas.

Det finns därför behov av:

- Förbättrad uppföljning av föräldrastödsinsatserna. Därmed skulle förutsättningarna öka för att utveckla föräldrastödet och beskriva kunskapsluckor, regionala variationer och insatser för att nå olika grupper av föräldrar.
- Nationellt kunskapsstöd om metoder, arbetssätt och arbetsformer för föräldrastöd. Det finns goda förutsättningar för att ta fram nationellt kunskapsstöd. Det kan inkludera en systematisk kunskapsöversikt och en fördjupad genomgång av insatsernas innehåll, hälsoekonomiska aspekter samt hur utbildning och uppföljning kan utföras.
- Kompetensutveckling av hälso- och sjukvårdspersonal i föräldrastödsarbete, både avseende hur kunskap och stöd om de medicinska och de psykosociala delarna förmedlas.
- En tydlig ansvarskedja från nationell till regional nivå är angeläget för ett systematiskt arbete i enlighet med regeringens föräldrastödsstrategi och strategier för stöd på selektiv och indikerad nivå.

---

⁴⁰ Socialstyrelsen (2015) Föräldrastöd inom hälso- och sjukvården

Folkhälsomyndigheten - Slutredovisning av uppdrag kring ett utvecklat föräldrastöd "Uppdrag att fördela stimulansmedel till utvärdering och utveckling av föräldrastöd", 2014

Folkhälsomyndigheten⁴¹ fick 2010 i uppdrag av regeringen att fördela 60 miljoner kronor till ett urval kommuner, för att i samarbete med ett forskningslärosäte utveckla föräldrastödet i enlighet med definitionen av föräldrastöd. I urvalet prioriterades projekt som avsåg att utvärdera effekter av föräldrastödsprogram och projekt med syfte att öka kunskapen om och intresset för att delta i föräldrastödsgrupper. Myndigheten utlyste medel och 21 ansökningar inkom och av dessa valdes nio projekt ut. Projekttiden var 2011–2013.

Sammantaget visar resultaten från de projekt som haft som huvudsyfte att utvärdera effekter av universella föräldrastödsprogram att de effekter man ser är små till medelstora.⁴² Effekterna återfinns främst på föräldranivå. I flera studier ser man, utöver att föräldrarna stärks i sin föräldraroll, även en förbättring av föräldrarnas psykiska hälsa. Ett fåtal effekter ses på barnen, men i flertalet studier försvinner eller avtar effekterna med tiden. Också på föräldranivå ses en minskad effekt över tid. Två projekt har även genomfört hälsoekonomiska analyser. I bägge fallen tyder resultaten på att universella föräldrastödsprogram kan vara hälsoekonomiskt motiverade baserat på en låg kostnad i kombination med vissa effekter på barns psykiska hälsa i form av minskade beteendeproblem eller ökad hälsorelaterad livskvalitet.

Resultat visar att föräldrar i ganska liten utsträckning känner till och nås av information om föräldrastödsprogram. Föräldrar är positivt inställda till olika former av föräldrastöd men få väljer spontant att delta. Två exempel på orsaker till att föräldrar väljer bort att delta är tidsbrist och språksvårigheter. Det är även viktigt att föräldrarna har förtroende för organisatören eller ledaren.

En kartläggning av föräldrastödet bekräftar att stimulansmedlen bidragit till att sätta föräldrastödet på kartan i de kommuner som fått del av medlen. Projektkommunerna visar sig vara mer framgångsrika på flera områden inom föräldrastödsarbetet jämfört med övriga kommuner. Intensiteten i det föräldrastödande arbetet avtar dock i vissa kommuner en tid efter att projekten avslutats.

Några svårigheter som uppmärksammats är att tre år är en kort projekttid när man ska arbeta med interventionsforskning. Det har även funnits svårigheter i att intressera föräldrar att delta i studierna. Ett annat problem är att bortfallet vid uppföljningen har varit relativt stort i de flesta studier.

Resultaten stärker i flera avseenden de resultat som visats i tidigare regeringsuppdrag och i internationell forskning på området.

---

⁴¹ Tidigare Statens folkhälsoinstitut

⁴² Folkhälsomyndigheten (2014) - Slutredovisning av uppdrag kring ett utvecklat föräldrastöd "Uppdrag att fördela stimulansmedel till utvärdering och utveckling av föräldrastöd"

Psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet Kunskapssammanställningen "Föräldrastöd & Tonåringar - Rapport till Länsstyrelserna", 2015

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har gett Psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet i uppdrag, att ta fram en kunskapssammanställning av forskning om effekter av universella föräldrastödsinsatser till föräldrar med barn i tonåren. Kunskapssammanställningen⁴³ ska bidra med kunskap till beslutsfattare, tjänstemän och praktiker på lokal och regional nivå i arbetet med att påbörja eller utveckla kunskapsbaserade insatser i det föräldrastödjande arbetet.

De fem program som ingår var *Aktivt föräldraskap*, *Connect*, *Cope*, *Komet*, och *Ledarskapsträning för tonårsföräldrar (LFT)*.

Strukturerade föräldrastödsprogram

Ett av delmålen i den nationella strategin var att öka antalet aktörer med utbildning i hälsofrämjande och universella evidensbaserade föräldrastödsprogram.⁴⁴ Gemensamt för dessa föräldrastödsprogram är att de är strukturerade. Programmen består av ett antal standardiserade komponenter samt att de följer en manual och leds av gruppledare.⁴⁵ De flesta programmen har utformats och utprovats i USA, Kanada eller Australien. Flertalet bygger ursprungligen på Gerald Pattersons modell PMTO.⁴⁶ Modellen utgår från social inlärningsteori.⁴⁷

Effektiva komponenter i föräldrastödsprogram

Gemensamma aspekter för effektiva föräldrastödsprogram är enligt kunskapssammanställningen⁴⁸ bl.a. att de:

- är uppbyggda runt och utvärderade och förbättrade enligt, en uttalad teori om risk-och skyddsfaktorer
- har ett klart och tydligt fokus på föräldraförmåga och barns utveckling
- syftar till att stärka skyddande faktorer i familjen

Programmen har bättre möjlighet att främja familjens välbefinnande och goda föräldrastrategier om de fokuserar på styrkor istället för på svagheter och problem och de har större möjligheter att påverka föräldrabetende mer långsiktigt om de lyckas påverka föräldrars attityder, förmågor och ambitioner, snarare än att bara förbättra föräldrars kunskap.

Effektiva föräldrastödsprogram har tydliga och uttalade mål som är realistiska och anpassade för målgruppen. De är även anpassade utvecklingsmässigt för målgruppen och möter därmed individerna där de befinner sig.

Sammanfattningsvis konstateras att:

- Det krävs ett tydligt politiskt budskap om att föräldrastöd är något som bör prioriteras. Arbetet kan inte byggas på några få ledare som är eldsjälar. Sårbarheten gör att det då finns risk att arbetet inte blir kontinuerligt.
- Flera strukturerade program, som studerats, tycks ha positiva effekter och man kan inte utse en enskild "vinnare". Det viktigaste är att det finns: (1)

⁴³ Psykologiska institutionen vid Göteborgs Universitet (2014) Kunskapssammanställningen "Föräldrastöd & Tonåringar – Rapport till Länsstyrelserna"

⁴⁴ Socialstyrelsen (2014)

⁴⁵ SBU 2010:131

⁴⁶ Parent Management Training - Oregon Model

⁴⁷ Bandura (1977)

⁴⁸ Psykologiska institutionen vid Göteborgs Universitet (2014) Kunskapssammanställningen "Föräldrastöd & Tonåringar – Rapport till Länsstyrelserna"

långsiktighet i planeringen, (2) uthållighet i genomförandet, samt (3) att kommunen verkligen når ut till så många föräldrar som möjligt.

- Det finns inget stöd som alla vill ha; föräldrar efterfrågar olika former av stöd utifrån sin egen situation. Detta visar betydelsen av att det finns ett varierat utbud.
- Föräldrastödsprogram kan behöva anpassas och utvecklas, så att de blir mer accepterade och passar de varierande önskemål och behov som föräldrar har.
- Även föräldrar till äldre tonåringar, som de som går i gymnasieskolan, behöver erbjudas stöd.
- Samarbete med andra kommuner eller organisationer kan vara ett alternativ för att skapa långsiktighet och möjlighet att erbjuda fler olika typer av föräldrastöd
- Effekterna av att delta i föräldraprogram är på individnivå förhållandevis små. För att nå effekter på folkhälsolivå, måste man därför nå många föräldrar. Hur man når ut blir på det sättet en central fråga och det är viktigt att det avsätts tillräckligt med tid och resurser för implementeringsprocessen när olika typer av föräldrastöd införs, och att skapa långsiktig finansiering för arbetet.
- De studier av effekter som finns är: 1) relativt få 2) ofta gjorda i andra kulturella sammanhang 3) främst baserade på föräldrars önskemål och bedömning av effekter och 4) begränsade i tid, dvs. få långtidsuppföljningar har gjorts. Detta pekar på behovet av att de insatser som görs följs upp och utvärderas även i Sverige och att tonåringarnas egna röster tas in i forskningen.

De mest använda föräldrastödsprogrammen

En kartläggning av föräldrastödet i Sverige år 2012⁴⁹ visar att 87 procent av alla kommuner och 41 procent av landstingen erbjuder ett eller flera föräldrastödsprogram. Klart störst spridning har Effekt (tidigare ÖPP, Örebro preventionsprogram) som används i samband med skolans föräldramöten och syftar till att minska ungdomars alkoholkonsumtion genom att påverka föräldrars förhållningssätt till ungdomars drickande. Programmet erbjuds i drygt 50 procent av kommunerna. Därefter följer föräldrastödsprogrammet Komet (38 procent) och Cope (35 procent).

Föräldrastödsprogram för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck

Det finns inget föräldrastödsprogram som tas upp i utvärderingarna och rapporterna, varken universellt eller riktat, som vänder sig specifikt till föräldrar för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns inte heller något program som i någon omfattning tar upp områden som hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning.

---

⁴⁹ Statens folkhälsoinstitut (2013).

Kapitel 3 Kartläggning, resultat och exempel på föräldrastöd för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck

I detta kapitel redovisas kartläggningen och resultatet av uppdraget. Kapitlet innehåller även en beskrivning av pågående arbete samt exempel på metoder när det gäller föräldrastöd för att även motverka hedersrelaterat våld och förtryck, som har pågått under längre tid samt är utvärderade.

Enkäterna

Enkät ett skickades till 38 myndigheter och organisationer.⁵⁰ En påminnelse har gått ut till de som inte svarat samt de som påbörjat men inte avslutat enkäten. I samband med att enkäten stängdes hade 25 stycken slutfört enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 66 procent.

Enkäten två skickades till 55 kommuner och landsting (50 kommuner och fem landsting).⁵¹ En påminnelse har gått ut till de som inte svarat samt de som påbörjat men inte avslutat enkäten. I samband med att enkäten stängdes så hade 23 stycken slutfört enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 42 procent.

Syfte med enkäterna var dels att identifiera verksamheter som arbetar med föräldrastöd för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck, dels att ta reda på behov och utvecklingsområden.

Möten

Länsstyrelsen Östergötland har även i möten med olika myndigheter och aktörer⁵² samt i andra uppdrag och utbildningar informerat om detta uppdrag. Syftet har varit att på andra sätt fånga upp intressanta verksamheter som bedrivs inom området föräldrastöd för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Resultat

Kartläggningen av olika förebyggande föräldrastödsinsatser är inte heltäckande och gör inte heller anspråk på att vara representativ för landet som helhet. Kartläggningen ger exempel på olika verksamheter som arbetar med föräldrastöd för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Resultatet av kartläggningen visar, som förväntat, att det finns få exempel på förebyggande universella och riktade föräldrastödsinsatser, för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Av de som uppmärksammas är endast några utvärderade. Dessa redovisas mer utförligt senare i detta kapitel.

I stort sett alla tillfrågade respondenter anser att det finns behov av förebyggande insatser riktat till föräldrar i syfte att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, barnåktenskap, tvångsåktenskap och könsstymning av flickor och kvinnor. Det är ett område som det saknas föräldrastöd inom.

---

⁵⁰ Se bilaga 2

⁵¹ Se bilaga 2

⁵² Länsstyrelsen Östergötlands nätverk med länsstyrelser samt myndighetsnätverk

Stor samstämmighet om att det behövs mer förebyggande arbete och stöd riktat till föräldrar

Vid intervjuer och möten med representanter från myndigheter och organisationer framkommer en stor samstämmighet om att nästan alla anser att det finns behov av mer stöd riktat till föräldrar, för att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

I intervjuerna framkommer att det saknas generellt föräldrastöd till föräldrar med utländsk bakgrund och på olika preventionsnivåer. Det gäller i stort sett från alla olika myndigheter och verksamheter såsom socialtjänsten, skolan och hälso- och sjukvården. Det behövs mer stöd, alltifrån konkret och strukturerad information på olika språk via individuella stödinsatser, till föräldrastöd på universell, riktad och indikativ nivå. Det finns behov av att utveckla föräldrastöd för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

Många arbetar med olika former av förebyggande stöd till föräldrar

Det finns yrkesverksamma inom kommuner och verksamheter som arbetar med olika former av stöd till föräldrar, individuellt i grupp och utifrån särskilda metoder, vilket framgår av tidigare utvärderingar och rapporter.⁵³ Det saknas dock stöd för barn i olika åldrar och särskilda målgrupper. Många av de program som används kommer från t.ex. Australien, Canada och USA och är anpassade till svenska förhållanden.

Få konkreta exempel på föräldrastöd till föräldrar med utländsk bakgrund generellt

Informationen, som framgår av kartläggningen, visar på svårigheter i att nå olika målgrupper. Brist på föräldrastöd riktat till föräldrar med utländsk bakgrund generellt, brist på informationsmaterial och underlag på olika språk och avsaknad av särskilda metoder för olika målgrupper som t.ex. föräldrar med utländsk bakgrund.

I utvärderingar som nämnts tidigare av bl.a. Socialstyrelsen framkommer ovanstående som ett problem i de generella föräldrastödsprogram och metoder som utvärderats.⁵⁴ Det är svårt att nå föräldrar med utländsk bakgrund och det är även svårt för t.ex. hälso- och sjukvården att nå föräldrar från socioekonomiskt utsatta områden. Få kommuner och verksamheter arbetar strukturerat med dessa målgrupper.

Endast några kommuner arbetar mer strukturerat riktat till föräldrar med utländsk bakgrund. Några exempel på verksamheter och metoder följer senare i detta kapitel.

Utdrag från kartläggningen

Nedan redovisas några svar ur kartläggningen som berör behov av förebyggande arbete riktat till föräldrar för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, exempel på lämpliga myndigheter och aktörer samt risker i arbetet inom området.

---

⁵³ Se t.ex. Folkhälsomyndigheten(2014) m.fl

⁵⁴ Se t.ex. Socialstyrelsen (2014), Socialstyrelsen (2015)

Finns det något behov av förebyggande arbete till föräldrar när det gäller att motverka hedersrelaterat våld och förtryck?

Nästan alla tillfrågade anser att det finns behov av förebyggande föräldrastöd inom området.

Några av svaren på enkäten utvecklas här nedan:

Det är absolut, nödvändigt med både universellt och riktat föräldrastöd om våldet ska förebyggas.

Flera svarande uppger att det kommer finnas ett ännu större behov framöver med tanke på en allt högre andel av asylsökande och flyktingar.

Behoven blir särskilt stora eftersom många av dessa kommer från länder där det råder ojämställdhet, brist på kvinnors och barns rättigheter, där hedersrelaterat våld och förtryck förekommer och där t.ex. barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning praktiseras. Det behövs förstärkning i utbudet av föräldrautbildningarna/program. Föräldrastöd till föräldrar med utländsk bakgrund saknas generellt och behöver utvecklas.

Det är viktigt att kunna erbjuda föräldrar med utländsk bakgrund möjlighet till fördjupad kunskap om och ökad förståelse för barns uppväxtvillkor i Sverige. Det behöver också informeras om svensk lagstiftning, flickor och kvinnors rättigheter, att barnäktenskap och könsstympning är förbjudet m.m. Föräldrar som inte talar svenska måste även få information, föräldrastöd m.m. på språk de förstår. Föräldrar måste stärkas för att kunna stå mot det kollektiva tryck som kan finnas från omgivningen i vissa bostadsområden eller samhällen.

Föräldrastödet bör ha sin utgångspunkt i mänskliga rättigheter och svensk lag, barns och kvinnors rättigheter, jämställdhet, m.m. Att synliggöra värderingar och handlingar som går emot svensk lag och barns rättigheter är ett viktigt inslag i det här arbetet. Det finns ett stort behov av att identifiera effektiva metoder för att kunna arbeta mer förebyggande och upplysande om barns rättigheter, jämställdhet, m.m. Områden som rätten att välja sitt liv, barnäktenskap måste även belysas. Att leva i en kollektivistisk eller individualistisk kultur och samhälle är andra teman.

Det förebyggande arbetet behöver starta tidigt och pågå kontinuerligt och långsiktigt, gärna i samverkan mellan t.ex. skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård och ideella organisationer. Föräldrar behöver tidigt få veta hur förskola, skola, hälso- och sjukvård, socialtjänst och polis m.fl. myndigheter arbetar utifrån svensk lagstiftning, m.m. En stor utmaning finns dock i hur man ska göra dessa insatser, hur relevanta målgrupper nås och hur det urvalet görs på ett bra sätt som inte förstärker föreställningar om riskgrupper eller missar grupper som man har lite kunskap om.

Det finns även ett stort behov av kunskap och att veta vad som fungerar och vad som inte fungerar i arbetet med föräldrastöd på olika nivåer. När ska man gå in med stödinsatser och när bör man inte göra det (någon bedömningsmetod behövs men saknas). Målet med insatserna är att barn och unga ska kunna vara kvar i sin familj och känna trygghet, ha frihet, få stöd osv.

Några lyfter fram att befintliga föräldrastödsprogram måste ha med frågor om hedersvåld, förtryck och normer. Men det kan vara svårt att prata tydligt om denna problematik med berörda föräldrar i grupp. Därför får man kanske hitta andra vägar och kanske en kombination med enskilda stödsamtal. Ett sätt kan vara att man tar fram en kompletterande modell som går att lägga till andra föräldrastödsprogram så att kommuner kan anpassa befintliga program utifrån vilka föräldrar de riktar sig till.

Samhällsinformationen, som kommunen ansvarar för, är bristfällig och de föräldrastödsprogram som erbjuds är våldsblinda (varken ser eller fångar upp våld) och inte anpassade för att främja integration och jämställdhet. Det behövs ett inspirationsprogram eller motivationsprogram som föregår de traditionella föräldrastödsprogrammen, som socialtjänsten erbjuder, för att särskilt nå föräldrar med utländsk bakgrund. Samhället måste bli bättre på att nå ut till de föräldrar som idag inte kommer till de föräldrastödsprogram som finns. Det saknas idag dessutom föräldrastöd för familjer, där det kan förekomma och/eller förekommer våld, både våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.

Det finns flera fördelar med att arbeta riktat mot föräldrar, dels att arbetet kan införlivas i de redan existerande strukturer som finns rörande föräldrastöd, information till föräldrar från vård, skola- och omsorgsinstanser och dels att de adresseras direkt som föräldrar. Det är även viktigt, att de som ger denna typ av information och stöd, har kompetens om såväl föräldrastöd, barns utveckling osv. som om hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns behov av dubbel kulturkompetens och språkkunskaper bland personal samt informationsmaterial och annat metodmaterial på olika språk. Det saknas idag.

Det finns en stor osäkerhet att arbeta med området. Det kan vara ett känsligt område och svårt, men vi behöver undersöka om det går. Det är relevant i förebyggande syfte men inte i de fall då någon har utsatts för hedersrelaterat våld. När det gäller familjearbete i samband med insatser eller då en utsatthet redan finns dokumenterad, kan familjearbete innebära stora risker för den utsatta. Här bör stor försiktighet råda.

Samverkan med trossamfund och olika föreningar är också en väg för att både kunna nå och påverka föräldrarna, men det kan också vara problematisk. Det gäller att använda sig av föreningar och organisationer som stöder t.ex. barns och kvinnors rättigheter.

Vad gäller föräldrastödsprogram till föräldrar, som lever eller kan antas leva i en hederskontext så kan det vara svårt och oetiskt. Det betyder att man skulle erbjuda ett program riktat till en specifik grupp som man antar kan komma att begå kriminella handlingar riktade mot sina egna barn. Hur skulle ett sådant program adresseras? Alla föräldrastödsprogram är frivilliga och det är idag cirka 10 procent av alla föräldrar som går något av befintliga program. Det behövs dock föräldrastödsprogram som inkluderar våld i familjen vilket skulle inkludera även hedersvåld. Det finns idag inget sådant program. Programmet bör vara universellt, rikta sig till alla föräldrar då finns det en möjlighet att nå de familjer som kan befinna sig i riskzonen och i förlängningen de barn och unga som riskerar att utsättas.

Exempel på myndigheter/aktörer som skulle vara mest lämpliga för detta arbete

Nedan följer exempel på de myndigheter och organisationer som på olika nivåer är lämpliga att medverka i arbetet enligt de som besvarat enkäten.

Nationella och regionala myndigheter m.fl.

Socialstyrelsen och länsstyrelserna är de som oftast nämns som viktiga myndigheter på nationell och regional nivå. Socialstyrelsen tillsammans med länsstyrelserna kan ta fram metoder för socialtjänsten. Länsstyrelsen som företrädare för staten och som har uppdrag om föräldrastöd bör hålla samman arbetet. En viktig aktör som kan utföra det direkta arbetet är landstinget som redan har lång erfarenhet av föräldrastöd.

Socialstyrelsen (mot hälso- och sjukvården, barnavårdscentraler, elevhälsa), Skolverket (skolans värdegrundsarbete), Länsstyrelsen Östergötland (viktig sakkompetens inom området, nationellt samordningsansvar) med flera länsstyrelser bör utveckla arbetet eftersom Länsstyrelsen i Östergötland har ett nationellt uppdrag kring hedersrelaterat våld och förtryck och länsstyrelserna har uppdrag om föräldrastöd.

Länsstyrelsen är sammanhållande aktör och har vetskap om frågor som rör våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt föräldrastödsarbete i länen. Skolverket har uppdrag rörande hedersrelaterat våld och förtryck samt kring värdegrundsarbete m.m. vilket kan inbegripa arbete med föräldrar på föräldramöten, utvecklingssamtal m.m. MUCF:s material kan på liknande sätt antas kunna komma föräldrar till gagn även om den primära målgruppen oftast är yrkesverksamma som jobbar med barn- och ungdomsfrågor.

Myndigheter med andra våldsförebyggande uppdrag som Skolverket, länsstyrelserna, Socialstyrelsen, SKL är lämpliga aktörer att ta fram ett stödmaterial. Det skulle ge en styrka om t.ex. socialtjänsten och skolan "pratade" samma språk. Det är viktigt att området integreras i ordinarie verksamhet. t.ex. inom sexualundervisning, hälsosamtal och samhällsinformation.

Program eller kompletteringar till befintliga program behöver bygga på evidens och bör tas fram i nära samarbete med forskningen. Arbetet bör knytas till redan existerande universitet som arbetar med frågan, som t.ex. Örebro universitet och länsstyrelserna kan medverka för att bidra med sakkunskap.

Organisationer

Exempel på organisationer som nämns och kan bidra till kunskap och utveckling inom området är bl.a. Gapf, Fryshuset, Linnamottagningen, RFSL, RFSU, Roks, Rädda Barnen, Somaya, Unizon, Terrafem, TRIS.

Lokal nivå

Kommunerna är den viktigaste aktören och det är viktigt att de konkret samverkar med t.ex. hälso- och sjukvården, skolan och med civilsamhället och ideella organisationer.

De som är närmast föräldrar och barn som till exempel hälso- och sjukvård(t.ex. BVC, MVC), förskola, skola, familjecentraler, socialtjänst, samt via folkbildning t ex via SFI och Vuxenutbildningen.

Det viktiga är att kommunen, som står närmast föräldrarna, tar till sig metoder och arbetssätt och kan arbeta både inom socialtjänst och skola för att nå ut och fånga upp föräldrar som är i behov av stöd.

Det finns bra exempel på kommuner där familjecentralen arbetar med att nå föräldrar under barnets olika åldrar och där det finns samverkan med t.ex. socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Hälso- och sjukvården (t.ex. MVC/BVC) samt förskola, skola, är viktiga för att de har potential att nå alla föräldrar.

Flyktingmottagande och asylboenden behöver involveras i tidigt skede. Insatser kan också med fördel läggas in i samhällsorientering och på SFI.

Hinder och svårigheter med föräldrastödsarbete för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck

Flera svaranden i kartläggningen lyfter upp att det även finns stora hinder och svårigheter med arbetet inom området. De strukturer, som finns bakom det hedersrelaterade våldet och förtrycket, är starkt förankrade i kollektiv och samhällen. När personal inom olika verksamheter försöker motverka hedersrelaterat våld och förtryck, kan man också möta motstånd från enskilda individer eller grupper. Inte ovanligt är att personer utsätts för t.ex. hot. Hedersrelaterat våld och förtryck sker ofta i det fördolda, då majoritetssamhället inte accepterar det. Det är även svårt att nå föräldrar i målgruppen. Andra aspekter som, lyfts fram är fördomar, rädsla och osäkerhet.

Om man ska arbeta med området är det viktigt med stor kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och dess mekanismer. Den eventuellt utsattas situation och behov måste hela tiden vara i fokus. Förutom de många ämnesrelaterade utmaningar så finns det en svårighet i att undvika att befästa stereotyper rörande vem som är potentiell utövare av hedersrelaterat våld och förtryck. Detta både vad gäller den offentliga diskussionen och de tendenser till ökad diskriminering, främlingsfientlighet/rasism som finns men också för att försöka skapa ett så bra klimat som möjligt i föräldrastödet.

En svårighet som påpekas är att många uppdrag ger en undanträngningseffekt i skolan och hälso- och sjukvården. Det kan därför vara svårt att ta in nya gruppers behov och nya metoder. Ett annat problem är att det blir en icke-fråga om inget händer eller görs inom området.

Det är viktigt att försöka hitta metodmaterial, som riktas till rätt målgrupp. Det är nödvändigt att undvika insatser som redan görs och som inte är kvalitetssäkrade samt som leder till ökat motstånd hos målgruppen.

Att prata i grupp med berörda föräldrar kring dessa frågor kan även vara svårt. Det riskerar att bli omöjligt att utmana normer och värderingar, som föräldrar med samma bakgrund bär med sig, om det är ett gruppsammanhang.

Mandat från chefer och politiker kan saknas och det kan finnas brister i långsiktighet när det gäller ekonomiska och personella resurser.

Det är svårt för myndigheter att prioritera och inse vikten av att detta gör, särskilt nu när det är stor belastning och kris inom skola och socialtjänst.

Arbete med att förändra attityder och värderingar tar lång tid. Förändringsarbete är alltid svårt och särskilt när det gäller förändring av familjers och kollektivs normer, traditioner och värderingar. Särskilt svårt är det att få föräldrarna att ändra synsätt och sin föräldraroll på en företeelse som funnits i generationer.

Språksvårigheter är ett annat dilemma som tas upp. Det saknas material på andra språk och till personer som är analfabeter.

Riktat eller generellt stöd? Hur når vi de föräldrar som verkligen behöver detta stöd? Föräldrastödsprogrammen är frivilliga att delta i och bör så vara. Om man vill förebygga hedersrelaterat våld och förtryck måste det ske genom universell prevention, det går inte att rikta insatsen då kommer troligen inga föräldrar att delta. Ingen förälder väljer ett program som ser dem som potentiella våldsutövare där grova kriminella handlingar som hot och våld ingår.

Balansgång mellan det viktigaste: barns och ungas rättigheter och sedan förhållningssätt i bemötandet gentemot föräldrarna. Involvera kompetens med annat ursprung än svensk. Kunskapsnivå måste ökas så att det inte sker en stigmatisering. Det finns även stora problem i de fall då någon har utsatts för våld och förtryck. Att arbeta med familjer som utsätter någon innebär ofta en stor risk för den som är utsatt och tidigare försök har visat att det inte fungerar. Vidare är det viktigt att säkerställa att de aktörer som kommer i kontakt med föräldrarna har kunskap om både hedersrelaterat våld och förtryck, mänskliga rättigheter och svensk lagstiftning.

Det är även svårt med utvärdering och forskning eftersom det finns så lite verksamhet som pågår för närvarande. Ibland finns ett motstånd i retoriken "om det verkligen går att peka ut utlandsfödda föräldrar som en särskilt sårbar grupp". Den retoriken måste vi kunna bemöta. Det är svårt att nå föräldrar, få dem att komma till olika insatser. Även svårt kostnads- och resursmässigt för små kommuner att erbjuda stöd inom alltför specialiserade områden. Bättre och mer effektivt är att använda befintliga strukturer och få in diskussioner där det efterfrågas utifrån positivt behov i t.ex. samtal mellan förskolepedagoger och föräldrar och i dialog med föräldrar inom t.ex. förskolan., skolan på familjecentraler, MVC/BVC.

Framgångsfaktorer och svårigheter i arbetet med föräldrastöd

Nedan följer några exempel på framgångsfaktorer och svårigheter i arbetet med föräldrastöd i verksamheter som arbetar med att på olika sätt försöka förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

Framgångsfaktorer

Exempel på viktiga faktorer i arbetet med föräldrastöd är bl.a. följande:

- Långsiktighet och uthållighet i arbetet.
- Kunskap och kompetens hos de som arbetar och utbildar.
- Våga prata om svåra frågor.
- Resurser, pengar och viljeinriktning finns från politikerna.
- Mandat i förvaltningen och stöd av chefer.
- Avsatt tid för fortbildning och att implementera metoder och förhållningssätt i verksamheter,
- Skapa samsyn för hur vi i vår förvaltning arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck men också att skapa gemensamma referensramar kring definitioner och begrepp, gränser, mänskliga rättigheter, lagstiftning.
- Utvecklingsarbetet är integrerat i dokument som t.ex. handlingsplaner/ verksamhetsplaner och det är resurser inom förvaltningen som har ansvar för utvecklingsarbetet.
- Skapa en långsiktig hållbar struktur och organisation kring frågan som ingår i området våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.
- Skapa bra rutiner, kunskap och strukturer i förvaltningen, inom och mellan olika sektorer som t.ex. skola och socialtjänst.

- Uppföljning och dokumentation.

Svårigheter och begränsningar

De svårigheter och begränsningar som identifierats i arbetet är t.ex.

- Rädsla för att arbeta med ett område som av många anses som en känslig fråga (det kan bli en ”ickefråga” som inte omhändertas eller pratas om för att personal är rädda för att stigmatisera grupper eller att bli kallad rasist).
- Att personal kan uppleva att det är ytterligare ett område man ska arbeta med i skolan (det är därför viktigt att integrera frågan i likabehandlings- och värdegrundsarbetet).
- Det kan vara sårbart om man bygger kunskap enbart av ”eldsjälar”.
- Byte av chefer och personal försvårar arbetet med metoden och försvårar implementeringen.
- Bristande resurser och mandat från ledning.

Föräldrastöd för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck m.m.

Det finns inga föräldrastödsprogram som arbetar enbart riktat mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns få föräldrastödsprogram som berör området hedersrelaterat våld och förtryck och som har pågått under en längre tid samt dessutom är utvärderade. I kartläggningen har tre metoder identifierats: *Att vara förälder i Sverige*, *Bygga Broar*⁵⁵ och *Ur barnens perspektiv*. Nedan följer en kortare beskrivning av de olika metoderna och resultatet av utvärderingarna av metoderna.

Tre exempel på föräldrastödsprogram

Att vara förälder i Sverige och *Ur barnens perspektiv* är utvärderade av Linnéuniversitet⁵⁶ och *Bygga Broar* av Göteborgs universitet.⁵⁷

Att vara förälder i Sverige

Föräldrastödsprogrammet *Att vara förälder i Sverige* har utvecklats vid socialförvaltningen i stadsdelsnämnden Hässelby-Vällingby, Stockholm stad. Länsstyrelsen Stockholm gav projektstöd under åren 2009–2013. Syftet med *Att vara förälder i Sverige* är att öka deltagarnas förståelse för barns perspektiv och rättigheter, och i relation till det bidra till ett föräldraskap där barn inte riskerar att utsättas för våld eller kränks på olika sätt. Programmet består av en studiecirkel med sju–nio träffar samt en avslutande utvärderingsträff. Varje cirkel leds av en socionom med lång erfarenhet av arbete inom barn och familjeomsorg och en resursperson som behärskar både svenska och deltagarnas modersmål, samt har egna erfarenheter av migration och föräldraskap och goda kunskaper såväl om det svenska samhället som om föräldrarnas uppväxksamhälle. I varje cirkel deltar 5–10 föräldrar. Möten genomförs under ett par månader.

Programmet har sedan starten nått ett hundratal föräldrar främst lokalt i stadsdelen. Flera av de föräldrar som deltagit i cirkelna har bildat ett nätverk som fortsätter att träffas regelbundet efteråt. Bland annat så deltar nätverket i nattvandringar tillsammans med andra föräldrar i stadsdelen.

⁵⁵ Bygga broar benämndes tidigare bl. a Öppna Ögon

⁵⁶ Linnéuniversitetet (2015)

⁵⁷ Göteborgs universitet (2015)

Att vara förälder i Sverige har haft tre centrala mål:

1. Föräldrar med utländsk bakgrund får möjlighet att samtala om och diskutera vad den egna bakgrunden betyder för deras syn på familj, barn, jämställdhet och fostran.
2. Föräldrar med utländsk bakgrund får möjlighet att lära sig om dominerande synsätt på detsamma i Sverige och hur det präglar svensk lagstiftning och synen på grundläggande fri- och rättigheter för alla och särskilt barn.
3. Föräldrar med utländsk bakgrund får möjligheter, att i dialog med varandra och cirkelledare, problematisera sitt sätt att se på sina barn, sig själva som föräldrar och att kombinera "det egna" med det "nya" så att man kan vara förälder på ett sätt som man själv vill, men utan att kränka barns rättigheter eller utöva våld.

Cirklarna har utvecklats över tid och genom användning av olika material och interaktiva övningar. I cirklarna behandlas olika teman: *Berättelser om vår barndom; Föräldrarnas och samhällets ansvar för barn och unga i Sverige; Barnens rätt till skydd; Jämställdhets- och diskrimineringslagen; Värdegrund och normer i förskola och grundskola; Kärleksfull och bekräftande kommunikation.*

I utvecklingen av programmet har projektledningen integrerat *teorier* från det socialvetenskapliga området om social rättvisa men främst modernitetsteori (Nussbaum, Kagitcibasis samt en socioekologisk modell tillämpad på barnen), *praktikers* (socialtjänstens) kunskande och erfarenheter och *brukarnas* (de deltagande föräldrar) kunskap och erfarenheter. Under de olika delprojektens gång har cirklarnas innehåll och upplägg stämts av med medverkande föräldrar och har lett fram till produktionen av en studiehandledning som har utformats dynamiskt över tid. I studiehandledningen återfinns de sex teman som behandlas i cirklarna och rekommendationer på upplägget av en föräldracirkel. I studiehandledningen finns, förutom genomtänkta presentationer och upplägg för varje träff, bilagor med referenser till teori och arbetsmaterial. Cirklarna utgör ett jämlikhets- och integrationsarbete. Ett mål har också varit att utveckla socialt familjestödsarbete fritt från paternalism och den ojämlika situation som råder mellan socialarbetare och brukare.

Bygga Broar

*Bygga broar*⁵⁸ har utvecklats av Eva Ohlsson och Unizon⁵⁹ sedan 2010 men bedrivs nu av Acting4change.⁶⁰ Metoden och projektet har fått stöd från fyra länsstyrelser.⁶¹ *Bygga Broar* bedrivs i stadsdelnämnden Västra Hisingen Göteborgs stad, Halmstad, Hörby, och Lund. *Bygga Broar* är en metod och material som bygger på femton års erfarenhet av våldsförebyggande arbete med barn, unga och familjer i segregerade och socialt utsatta miljöer. *Bygga Broar* har sin förankring i mänskliga rättigheter, barnkonventionen, socialtjänstlagen och i förskolans och skolans styrdokument m.m. De, som arbetar med *Bygga Broar* i kommunerna, har lång erfarenhet av att arbeta med utsatta barn och föräldrar samt med hedersrelaterat våld och förtryck.

Metoden går ut på att stärka personalens värdegrund, förhållningssätt och kompetens ur ett interkulturellt perspektiv och att öka personalens trygghet och motivation för att föra kunskapsbaserade och processinriktade samtal med föräldrar om barnens situation.

---

⁵⁸ *Bygga Broar* har tidigare hetat *Med öppna ögon, Föräldrastöd med interkulturellt perspektiv*, och *Identitet, kyskhetskultur och rätt till ett eget liv*.

⁵⁹ Tidigare Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksorganisation (SKR),

⁶⁰ Acting4change är en stiftelse.

⁶¹ Länsstyrelserna i Halland, Skåne, Västra Götaland och Östergötland

Syftet är att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck, diskriminering och utanförskap och istället stärka barns och föräldrars inflytande, ansvar och egenmakt.

På sikt är målet att alla barn och unga oavsett kön, social, religiös eller etnisk bakgrund ska känna inkludering, delaktighet sammanhang och ha rätten till eget liv.

Personerna som genomför utbildningen och är projektledare och arbetar med metoden i kommunerna är bl.a. socionomer och lärare och har lång erfarenhet av arbete med utsatta barn och hedersrelaterat våld och förtryck. Några har utländsk bakgrund och talat fler språk. En del har även egna erfarenheter av migration.

Bygga broar med barn och unga i centrum och en metod för att stärka barnets rättigheter, främja integration och motverka hedersrelaterad problematik. *Bygga Broar* är ett värdegrundsarbete där pedagoger, chefer, elevhälsans personal, socialsekreterare BVC, MVC, andra professioner erbjuder föreläsningar, workshops, konferenser, fördjupningsdagar inom området samt fem dagars utbildningar i Processinriktad värdegrundsdialog.

Bygga Broar består av tre delar:

1. Kunskapsförmedling inom området genom föreläsningar om relevant forskning, rapporter m.m.
2. Reflektionsövningar och dilemmafall där deltagarna får arbeta med sina egna föreställningar och värderingar.
3. Genomgång av ett bildmaterial och de teman som bilderna är kopplade till.

Dessa teman är introduktionssamtal, barnens situation mellan olika kulturer, fördjupning om bl.a. olika norm och värdesystem, kollektivism och individualism, jämställdhet och könssegregation, våld i nära relationer, könsstämpning m.m. Bildmaterial används tillsammans med vårdnadshavarna för att medvetandegöra pedagoger och föräldrar om barnets situation. Syftet är att starta en processinriktad värdegrundsdialog med barn och unga i centrum om exempelvis barnuppföstran, sexualitet, jämställdhet, demokrati, kön, makt och våld, olika norm- och värdesystem, makt och motstånd samt barns och ungas identitetsutveckling ur ett interkulturellt perspektiv. Omfattande material med texter och bilder har tagits fram och dessa delges de som medverkar i utbildningen.

Bygga broar vänder sig främst till pedagoger och chefer inom förskolan och skolan upp till årskurs tre, men kan med fördel även användas av andra professionella som möter barn, unga och föräldrar inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, SFI, kvinnojourer m.fl.

Arbete med metoden har även genomförts och testats med föräldragrupper.⁶²

Arbetet med *Bygga Broar* kommer framöver kommer att rikta sig även mer mot föräldragrupper samt att involvera och samverka mer med socialtjänsten. Flera kommuner har även hört av sig och är även intresserade av att börja arbeta med metoden.

Ur barnens perspektiv

Föräldrastödsprogrammet *Ur barnens perspektiv* utvecklades av Unizon⁶³ med stöd av Allmänna Arvsfonden under åren 2008–2012. Programmet syftar till att öka medvetenheten om barns utsatthet och erfarenheter av våld, och därmed stötta

---

⁶² Se t.ex. Thomas Jordan, Göteborg universitet, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap(2015)Erfarenheter och lärdomar från Eva Ohlssons metodutvecklingsarbete "Kulturgruppen" i Halmstad

⁶³ Tidigare Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund (SKR)

deltagande föräldrars vilja till förändring och förståelse för barns rättigheter. Programmet har nått ungefär 2 200 föräldrar i Stockholm och Malmö sedan starten och ett tjugotal frihetsberövade föräldrar inom det pilotprojekt som genomfördes i Västra Götaland i samarbete med Kriminalvården. Vid cirklarna används ett studiematerial i form av filmen *Jag sa att jag hade en mardröm* och brädspelet *Måsvägen 12*. Varje föräldragrupp består av 4–15 personer som träffas vid tre tillfällen, cirka tre timmar per gång.

Träff 1 har temat: *Barnet i familjen*. Spelet *Måsvägen 12* introduceras och deltagarna diskuterar med stöd av spelet olika typer av familjesituationer. Efter spelet tas olika typer av våld upp. Gruppen samtalar med utgångspunkt från barns rättigheter om vilka lagar som gäller barnuppföstran och våld.

Träff 2 har temat: *Barn som utsätts för våld* och filmen *Jag sa att jag hade en mardröm* visas. Till filmen finns ett studiehäfte som bygger på citat och stillbilder ur filmen. Efter filmen reflekterar deltagarna kring vilka tankar filmen väckt.

Träff 3 har temat: *Möjligheter till hjälp för barnen* och handlar om de resurser och det stöd som finns i samhället för barn och deras familjer.

Socialtjänsten, Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) och ideella organisationernas insatser diskuteras. Samtalsledaren tillhandahåller information om vart man kan vända sig om man behöver stöd i sin familj. Informationsmaterial, listor med telefonnummer till bland annat kvinnojourer, mansmottagningar, andra hjälpande och stödjande organisationer som finns lokalt och nationellt samt viktiga myndighetskontakter delas ut.

Ur barnens perspektiv har ett fokus på våld i nära relationer, barnuppföstran och barns rättigheter. Tanken med föräldraträffarna var och är att erbjuda föräldrarna en möjlighet till samtal om barnen i familjen, barn som upplever våld och möjligheter till hjälp för barnen. Detta sker på föräldrarnas modersmål med en samtalsledare som talar samma språk. Samtalsledarna har fått en fem dagars utbildning om bl.a. barns behov och föräldrars omsorgsförmåga, om anknytning, rädsla och trygghet, våldets mekanismer, barnperspektivet, socialtjänst, lagar och konventioner. Samtalsledarna har också utbildats i metod och arbetssätt, bemötande samt materialet för cirkeln. Syftet med *Ur barnens perspektiv* var inledningsvis ”att medverka till att belysa frågan om barns upplevelser av och reaktioner på våld inom familjen i olika invandrargrupper, att öka kunskap och förståelse och på så sätt bidra till en djupare insikt om barns reaktioner, sårbarhet och behov”.

Ambition finns att utvidga diskussionen till att även omfatta mäns våld mot kvinnor och ”att öppna upp för en diskussion, ett organiserat samtal kring familjevåld inom olika invandrargrupper med hjälp av små barns vittnesbörd om hur de upplevt och reagerat på deras pappors våld och hot mot deras mammor”.

I Unizons projektbeskrivningen från 2008 tas ett uttryckligt avstamp i resonemang om hedersproblematik och om situationen för kvinnor och barn i ”patriarkala invandrarfamiljer”. Under projektet sker en förändring i dokument och uttrycksätt. I metodstödshäftet från 2012 står det att ”Metoden sätter fokus på vuxnas ansvar för barns rätt att leva ett liv utan hot, våld och kränkningar” och att det är ett flexibelt metodmaterial där målgruppen är både vuxna och barn.

Utvärdering av två föräldrastödsprogram: Att vara förälder i Sverige och Ur barnens perspektiv

Utvärdering av de två föräldrastödsprogrammen *Att vara förälder i Sverige* och *Ur barnens perspektiv* är gjord av Linnéuniversitetet. Nedan följer en sammanfattning av resultatet av utvärderingen.⁶⁴

Barnen får en röst

Barn får en tydlig röst genom det studiematerial som används och som utgår från att barn är individer med egna rättigheter. Barns perspektiv är utgångspunkten när olika situationer i familjelivet och föräldraskapet diskuteras.

Våld blir talbart

I studiematerialet och i cirklarna möter föräldrar barns erfarenheter av våld. Där behandlas även barns rättigheter och att våld mot kvinnor, män och barn är förbjudet enligt lag. Cirklarna problematiserar och vidgar betydelsen av våld och gör våld ”talbart”.

Perspektivbyte

I cirklarna får föräldrar möjlighet att se på sig själva som föräldrar ur barns perspektiv. De får reflektera över och jämföra villkor för barn, barnuppfostran och föräldraskap i den egna barndomen i uppväxtlandet med hur det är i Sverige idag.

Kommunikativ barnuppfostran

Cirklarna öppnar upp för samtal om och övningar i hur barn kan fostras utan våld. Föräldrar får genom cirklarnas metoder aktivt pröva att sätta gränser och fostra genom stödjande kommunikation och genom att möta barnet med respekt.

Myndighet – enskild

Bland de intervjuade föräldrarna fanns en stor misstro mot myndigheter. Barnet blir en ingång till att förstå svenska myndigheters uppdrag och därmed även hur relationen mellan myndigheter och medborgare är tänkt att fungera. Några föräldrar talar om att förstå hur systemet fungerar i Sverige. Några viktiga områden är skolan och skollagen, sociallagstiftningen, svensk familje- och straffrätt som förbjuder våld inom familjen.

Rättssäker föräldramakt.

I cirklarna presenteras rådande lagar och regler och deltagarna kan aktivt diskutera hur de följer dem utan att göra avkall på sin egen bakgrund och sina egna erfarenheter. Cirklarna möjliggör byggandet av en positiv föräldramakt där föräldrar kan stå upp för sina barns rättigheter och omsorg utan att kränka eller slå.

Förtroende

Metoden som används i cirklarna skapar både möjligheter till lärande och till att förtroende byggs mellan deltagarna, cirkelledarna och resurspersoner. Förtroende skapas även för organisationer som kvinnojourer samt för socialtjänsten och andra myndigheter.

---

⁶⁴ Linnéuniversitetet (2015) Länsstyrelsen Stockholm (2015)

Utvecklingsområden

Gediget förarbete

Kännetecknande för båda programmen är ett flerårigt och gediget förarbete som genererat många viktiga erfarenheter att ta vara på.

Förankring och långsiktighet en förutsättning

De två programmen har under flera år haft stöd i sin organisation respektive myndighet. Det har varit avgörande för utvecklandet av preventivt arbete med hedersrelaterad problematik och radikaliserings bland föräldrar med migrationserfarenheter med utgångspunkt i vardagliga frågor som berör familj, barn och föräldraskap. Ett utvecklingsområde är att detta arbete i framtiden uppmärksammas och förankras i olika politiska fora och sammanhang, på lokal, regional och nationell nivå.

Cirklar med barnet som utgångspunkt

Målet för båda programmen var att förändra attityder hos målgruppen vilken, när programmen först startade, beskrevs som präglad av patriarkalt hederstänkande. Med barnet och föräldraskapet som ingång undviks utpekande av (kulturella) skillnader som ska överbryggas eller förändras. Att utgå från barn generellt är därmed en framkomlig väg till samtal och dialog i cirkelarna.

Cirkelledare

Båda cirkelarna leds av personer med språklig kompetens i svenska och deltagarnas modersmål, kompetens i sakfrågor såsom gällande regelverk inom olika myndigheter och som har egna migrations- och föräldraerfarenheter. Detta har varit avgörande för att förtroende byggs och att mötet mellan cirkelledare och deltagare sker på jämställda villkor.

Cirklarnas teman

Cirklarna väjer inte för svåra frågor om våld och heder samt att tala om våld och vad det innebär. Genom att utgå från barn och deras erfarenheter förflyttas fokus från föräldrarna och vad föräldrarna har gjort eller inte gjort. Det ger möjlighet att med barnet i centrum tänka framåt och fundera över vad man kan göra och prova handlingsalternativ.

Cirkelmaterialet och metoden

I båda cirkelarna arbetar man med metoder och material som skapar utrymme för aktivitet istället för att passivt få information. Materialet och övningarna gör det möjligt att problematisera, byta perspektiv och jämföra sina egna och andras erfarenheter och åsikter. Det är viktigt att det sker i grupp och inom givna ramar, som bestäms av cirkelledaren.

Ett föräldrastödprogram för föräldrar med migrationserfarenheter

De utvärderade programmen fyller en särskild funktion i att möta behov hos föräldrar med migrationserfarenheter. Metoderna och materialet i cirkelarna som växt fram över tid och har förankrats i praktiken bygger på ett tilltal som gör det möjligt att närma sig målgruppen och skapa förtroende mellan genomförare och deltagare inom områden som barns rätt samt våld och heder. Våld och föreställningar om heder kan leda till svåra krissituationer och utsatthet för barn, unga, kvinnor och män. Det är komplicerade områden som behöver hanteras på ett modigt och balanserat sätt för att undvika risk för stigmatisering, men också rasism, diskriminering och paternalism. I förlängningen är programmen inte bara preventivt föräldrastödsarbete utan också långsiktigt integrations-

och jämställdhetsarbete som utgör viktigt komplement till det integrationsarbete som fokuserar språk, utbildning och arbetsmarknad. Programmen gör det möjligt att möta personer med migrationserfarenheter också som föräldrar med kapaciteter och kompetenser att ta vara på. Programmen passar för både nyanlända och föräldrar som bott i Sverige en längre tid. Utvärderingen visar att för att ha störst effekt bör dock föräldrarna ha hunnit etablera sig. Är de precis nyanlända kan det vara svårt att ta till sig innehållet och vara en aktiv deltagare, vilket är en grundförutsättning för förändring.

Jämförelser och lärdomar från de två programmen

Likheter mellan programmen - resultat

Båda programmen utgår från barns rätt, behov och position; de ger med barnet som utgångspunkt samhällsinformation och utbildning i föräldraskap centrala samhällsfrågor, lagar och regler. Studiematerialen underlättar för föräldrarna att inta barnets perspektiv samt vara aktiva och utveckla sin föräldraroll.

Kunskap om barns rättigheter, våld och relationen myndighet – medborgare

Redan vid första träffen i båda programmen är målet att föräldrarna ska börja ställa sig frågorna: Hur är det att vara barn? Hur är det att vara förälder? Framför allt i *Ur barnens perspektiv*, men också i *Att vara förälder i Sverige*, gör barnperspektivet att det går att vidga begreppet våld och se att man som person både kan ha varit utsatt för våld och kan ha utsatt någon för våld. Det föräldrarna får med sig efter cirkeln, är medvetenhet om vad våld betyder och barns utsatthet i våldsamma situationer och om att barn har rättigheter.

Att tala om våld, barn, barns rättigheter gör att föräldrar med utländsk bakgrund får en initial inblick i det offentliga och rättsliga systemet i Sverige. Barnet blir en ingång till att förstå svenska myndigheters uppdrag samt också hur relationen mellan offentliga myndigheter och medborgare är tänkt att fungera. I ett längre perspektiv kan det leda till att deltagarna får redskap i sin roll som förälder när det gäller rättigheter och skyldigheter. Det är en poäng i att utgå från barns rättigheter generellt och att i inbjudan eller i inledningen inte explicit prata om våld eller heder. Det innebär inte att dessa ämnen utesluts. Tvärtom blir de möjliga att ta upp utifrån ett neutralt tema som omfattar alla föräldrar och barn generellt, utan den risk för utpekande, stigmatisering eller reproduktion av stereotypa föreställningar om föräldrar med utländsk bakgrund som annars är överhängande.

Kommunikation i gruppen, i hemmet och med barnen

Den metod, som studiecirkelarna utgår ifrån, bygger på initiala överenskommelser i syfte att skapa förtroende mellan deltagare och cirkelledare. En annan viktig grundförutsättning för förtroendet är att kommunikationen i gruppen sker på språk som alla förstår och kan uttrycka sig på. Föräldrarna inbjuds till att vara aktiva med hjälp av materialet och till att involvera sig själva och sina erfarenheter och resurser som föräldrar, det blir inkluderande. Metoden skapar förutsättningar för jämlikhet och respekt mellan deltagarna och i relation till cirkelledarna. Detta upplägg för kommunikation kan resultera i en parallell process, där föräldrarna tar med sig hem samma sätt att kommunicera. Föräldrarna har gett flera exempel på hur de prövat kommunikation med barn i exempelvis rollspel, som utgår från liknande principerna som i cirkelarna. Föräldrarna upplever även att de har färre konflikter med sina barn.

Rättssäkert föräldraskap – föräldramakt

De två resultaten som nämnts ovan leder till ett tredje som kan benämnas *föräldramakt*

eller *empowerment*. Det innebär att föräldrar ser sig själva som samhällsmedlemmar som kan tillvarata sina rättigheter och föra sin egen talan gentemot bl.a. myndigheter. Makten handlar också om att föräldrarna blir medvetna om att de inte behöver, eller att det svenska samhället inte kräver, att de ska förkasta sin bakgrund, religion, eller kulturella värderingar så länge det inte leder till att barns rättigheter kränks, att barn utsätts för våld eller att föräldrar bryter mot lagen. Föräldrarna uttrycker, att de genom cirkelarna fått kunskap om, att det finns värden i samhället, som manifesteras i synen på barn och barns rättigheter samt i lag om kvinnofrid, som är icke-förhandlingsbara.

Likheter mellan programmen – förändringsorsaker

Organisation och förberedelse

Ett gediget förarbete är en förutsättning för förändring. De sätt projekten har organiserats och förberetts, skiljer sig. Det som sammanfaller är att det har krävts mångårigt förarbete, som lett fram till metoder och material som ska fungera för den specifika målgruppen långsiktigt men också för andra målgrupper och i olika kontexter-

Metod för inkludering, självinsikt och att utmanas

Det i cirkelarna inkluderande tilltalet har identifierats som orsak till förändring liksom att föräldrarna är aktiva och delaktiga under cirkelträffarna samt att den uttryckliga utgångspunkten är barnen. I projekten används en samtalsmetod som bygger på att skapa förtroende i gruppen genom överenskommelse om tystnadsplikt och att alla ska komma till tals. Vidare sker kommunikationen på språk som alla förstår och kan uttrycka sig på. Detta skapar förutsättningar för ömsesidighet. Metoden bygger också på att deltagarna i cirkeln arbetar med väl genomtänkta material som väcker intresse och lockar deltagarna att vilja tänka vidare. Materialet gör det möjligt att ta upp frågor om barn, barns position och rättigheter, relationer i familjen och mellan män och kvinnor. Genom att använda materialet undviker cirkelledaren inte svåra frågor om våld och heder. Genom att använda materialet och metoden ställer cirkelledaren frågor och utmanar deltagarna att vända blicken mot sig själv, se sin egen bakgrund, se sig själva som barn och att med det som utgångspunkt reflektera kring självinsikt, föräldramakt och rollen som förälder i Sverige. Att utgå från och prata om barn generellt är därmed en framkomlig väg till samtal och dialog i cirkelarna.

Inifrånperspektiv och migrationserfarenheter

Cirkelarnas ledare är centrala personer i båda projekten. I *Att vara förälder i*

Sverige leds cirkeln av två socionomer och en resursperson. De socionomer som lett cirkelarna har lång yrkeserfarenhet och har i cirkelarna tagit upp sina erfarenheter som samhällsmedborgare och föräldrar. Resurspersonen är en funktion som vuxit fram under förarbetet. Från början användes tolkar, men efterhand insåg projektansvariga att det behövdes personer med en vidare roll. I *Ur barnens perspektiv* leds cirkelarna av samtalsledare, som valts ut på grund av sina språkkompetenser, men som precis som resurspersonen i det andra programmet, har en mycket större roll än att bara tala språket. I utvärderingen framgår särskilt resurspersoner (i samarbete med socionomerna) respektive samtalsledare som viktiga faktorer till att de förändringar, som beskrivs i resultaten, blir möjliga. De har språk- och kulturkompetens, egen erfarenhet av att vara föräldrar samt migrationserfarenhet. De har även sakkunskap i samhällsorientering om bland annat lagar och regler.

Bygga Broar

Utvärderingen av Bygga Broar är gjord av ⁶⁵ Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet. Nedan följer en sammanfattning av utvärderingens resultat.

Projektet *Identitet, kyskbetskultur och rätt till ett eget liv*⁶⁶ syftar till att stärka stödet för föräldrar, som migrerat till Sverige från sociala miljöer med norm- och värdesystem som är mycket olika det de möter i svenska samhället. Insatsen ska leda till att föräldrar konstruktivt kan hantera de svårigheter, som kan uppstå, när barnen hamnar i spänningsfältet mellan olika kulturer. Det övergripande målet för projektet är att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck, förebygga att ungdomar söker sig till destruktiva subkulturer samt att främja en konstruktiv integrationsprocess som kan resultera i utanförskap med negativa följdverkningar. Medlet för att nå målen är genom att utveckla och sprida en metodik som stödjer kompetensutveckling för pedagoger och andra yrkesgrupper i att föra värdegrundsdialoger med föräldrar med bakgrund i andra samhällen än det svenska.

Projektet är i första hand ett metodutvecklingsprojekt. Den primära målgruppen är förskollärare, grundskollärare, personal inom socialtjänst, elevhälsa och mödra- och barnavård, SFI-lärare och andra yrkesgrupper som har samtalskontakter med föräldrar. Inom ramen för projektet har:

1. deltagarna vidareutvecklats och utprovats ett bildmaterial som syftar till att underlätta samtal mellan personal och föräldrar kring barnens situation i spänningsfältet mellan olika norm- och värdesystem,
2. en pedagogik utvecklats och utprovats i fyra grupper för kompetensutveckling i processinriktad värdegrundsdialog, och
3. ett arbete bedrivits vid de medverkande arbetsplatserna för att förankra, sprida och hållbart kunna implementera kunskapen och metodiken för värdegrundsdialoger som ett inslag i den ordinarie verksamheten.

Utvärderingen har genomförts genom dokumentstudier, intervjuer med projektledare, nyckelpersoner och utbildningsdeltagare samt en enkät riktad till alla som deltagit i de fyra utbildningar som ägde rum under våren 2014. Värderingen av den förändringsteori som genomsyrar projektet visar på en kunskapsbaserad och välgrundad ansats och metodik som bygger på en god förtroenhet med alla de relevanta tolkningsperspektiv som förekommer i debatten om hedersrelaterat våld och förtryck. Analysen av enkätsvaren visar att utbildningen och metodiken i mycket hög utsträckning medverkat till en påtaglig kompetensutveckling. Enligt många respondenter har det medfört stärkt självinsikt och klarhet om värdegrunden hos personalen, bättre och djupare kontakt med föräldrar och konstruktiva dialoger med föräldrar om barnens belägenhet i spänningsfältet mellan olika norm- och värdesystem. Ett betydelsefullt inslag i kompetensutvecklingsinsatsen är kombinationen av kunskapsförmedling och aktiverande reflektionsövningar. Enligt enkätsvaren har det bidragit till dekonstruktion av stereotyper och ökad insikt i egna fördomar och kulturellt specifika värderingar.

En av de mest centrala utmaningarna i projektet är den kognitiva svårighet det innebär för många att å ena sida vilja vara respektfulla inför och positiva till kulturell mångfald och allas rätt till sina egna värderingar, å andra sidan ta ansvar för uppdraget att värna om barnens bästa när det finns risk att de kan komma att utsättas för kränkningar av rättigheter de enligt svensk lag har (som t.ex. att inte bli slagna, tvingade till giftermål, bli

---

⁶⁵ Göteborgs Universitet (2015)

⁶⁶ Nuvarande namn är *Bygga Broar*.

utsatta för könsstympling, bli hindrade i rätten att göra sina egna livsval när de nått myndig ålder). Utbildningarna visade sig vara mycket framgångsrika i att tillhandahålla kunskap och en reflektionsprocess som gjorde det lättare för deltagarna att hitta fram till ett gott förhållningssätt till detta dilemma. En annan utmaning är hur man som samhällsintreprenör som utvecklat en välfungerande social innovation lyckas med att intressera etablerade institutioner (skola, socialtjänst, hälso- och sjukvården, etc.) att införa och institutionalisera innovationen i sin egen verksamhet. För detta ska bli möjligt är projektledningen beroende av stöd från andra, b.l.a. inflytelserika makthavare.

Den samlade bedömningen i utvärderingen är att den metodik som utvecklats inom projektet visat sig vara mycket välfungerande när det gäller att bidra till en påtaglig kompetensutveckling bland pedagoger och andra yrkesgrupper i att kunna föra autentiska värdegrundsdialoger med föräldrar. Det är dock för tidigt för att kunna utvärdera och dra empiriskt välgrundade slutsatser om hur verksam metodiken är vad gäller att påverka föräldrars normer, värderingar och förutsättningar att stödja sina barn i att hitta välfungerande sätt att utveckla sin identitet och sin livsväg i kraftfältet mellan olika kulturer. Resultaten av utvärderingen tyder dock på att metodiken kan utgöra ett betydelsefullt inslag i det svenska samhällets arbete med att motverka utanförskap, främja integration på ett sätt som är respektfullt inför kulturella och sociala skillnader och därmed i förlängningen också medverka till att förebygga flera svåra samhällsproblem, som t.ex. hedersrelaterat våld och förtryck.

Några andra exempel

Som nämnts tidigare så finns det exempel på kommuner, hälso- och sjukvård, SFI, familjecentraler som jobbar med olika former av universellt och riktad information och stöd till föräldrar. Nedan följer några verksamheter som arbetar strukturerat med information, utbildning för föräldrar och med främjande och förerbyggande föräldrastöd. Det är några exempel på verksamheter som kan utvecklas vidare för att även arbeta med stöd till föräldrar för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Familjecentraler

Samverkan mellan socialtjänst och hälso- och sjukvården är viktigt för att nå föräldrar på ett tidigt stadium. Ibland fungerar samverkan bristfälligt och både barn och föräldrar riskerar bli utan stöd.⁶⁷

Familjecentralen är en plats där många kvinnor ofta blir väldigt trygga. De möter sin BVC sköterska ofta, ett förtroende byggs, och då är inte steget så långt för föräldern att även ta emot hjälp från t.ex. socionom när BVC erbjuder dem det. På en familjecentral jobbar man med tidig upptäckt, och träffar föräldrar redan när de väntar barn. Redan då lyfts frågor kring våld och könsstympling av barnmorskorna på en del familjecentraler.

Flera kommuner, bland annat i större städer har familjecentral i områden med hög andel människor från andra länder än Sverige. Där arbetar de en hel del med dessa frågor både direkt och indirekt. Till exempel arbetar några med ICDP⁶⁸/Vägledande Samspel på kommunens alla Familjecentraler. Detta är ett hälsofrämjande program som ökar föräldrarnas empati och lyhördhet. I dessa grupper samtalar man mycket om barns behov, syn på barn i olika kulturer, bemötande. Det är en form av arbete för att motverka våld, förtryck och tvång. Där finns även exempel på gruppverksamheter för somaliska mammor i vilken man även konkret kom in på samtal om könsstympling.

---

⁶⁷ Se. T.ex IVO(2014)Nationell tillsyn av arbetet med våldsutsatta kvinnor och barn

⁶⁸ International Child Development Program

Andra exempel på arbete i områden med många föräldrar med utländsk bakgrund är att möta behovet av att kvinnor möts och bygger nätverk. Några kommuner har därför så kallade kvinnokvällar. Förutom syftet att kvinnorna ska få ett stärkt nätverk och hitta andra som lever i samma situation så har man också olika teman, berättarkvällar och föreläsningar i syfte att stärka kvinnor.

SFI-Vuxenutbildning

Många kommuner och verksamheter har eller har påbörjat ett utvecklingsarbete inom SFI. Till exempel hade Länsstyrelsen i Västra Götalands län ett sådant arbete för flera år sedan riktat till föräldrar med utländsk bakgrund.⁶⁹ Umeå kommun har påbörjat ett arbete med att stärka och utveckla arbetet genom att inkludera mer frågor om heder. Hedemora kommun har SFI, vuxenundervisningen/samhällsorienteringen utökats med 20-30 timmar. Fokus där är på barns rätt, jämställdhet samt familj och föräldraskap

Laadnan

Borlänge kommun och Högskolan Dalarna har genomfört ett samarbetsprojekt för att anpassa och implementera ett föräldrastödsprogram till somaliska föräldrar. Föräldrarna erbjöds sammanlagt 16 timmars utbildning fördelat på 12 träffar (10 timmar Connect föräldrastöd plus sex timmar samhällsorienterande tillägg). Målgrupp för studien var föräldrar med barn i åldrarna 11-16 år och som upplevde stress i sitt föräldraskap. Projektet har finansierats av Folkhälsomyndigheten.

Utvärderingen⁷⁰ visar på positiva resultat. Resultatet visade att föräldrarna upplevde en rad utmaningar i sin nya livssituation och i sitt föräldraskap i nya landet. De beskrev skillnader i synsätt på barnuppfostran och föräldraskap mellan hemlandet och Sverige och eftersträvade därför att kulturanpassa sitt föräldraskap. Föräldrarna var nöjda med interventionen. De upplevde att de fått en ökad kunskap om hur socialtjänstens arbete fungerar och fått förtroende för deras arbete kring barn och unga. Över hälften av föräldrarna upplevde sig mer säkra i sin föräldraroll och att deras relation med barnen hade förbättrats.

Ung och fri - eller? – Stjärnlösa nätter

Initiativtagare till studiematerial *Ung och fri, eller?*⁷¹ är lärare Anette Franzén. Hon har använt sig av boken *Stjärnlösa nätter*⁷² i sin undervisning. Från boken har hon utvecklat studiematerialet som har sin utgångspunkt i mänskliga rättigheter och FN:s barnkonvention. Eleverna uppmuntras att diskutera hedersproblematiken, såsom tvångsäktenskap, familjens förväntningar, rättigheter och kulturkrockar, ur flera perspektiv. Det har bidragit till att öppna upp för samtal om den egna utsattheten. Materialet riktar sig främst till lärare på högstadiet och gymnasiet men även andra instanser som kommer i kontakt med barn och unga som utsätts eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Materialet håller på att utvecklas för att även kunna användas i arbete med vuxna och föräldrar inom vuxenutbildning m.m.

Barnen i våra hjärtan

Redan i mitten av 1990 talet skapade läraren Sonia Sherefay *Barnen i våra hjärtan* - en föräldrautbildning vars modell och metod är anpassad till föräldrar med rötter i andra

⁶⁹ Länsstyrelsen Västra Götaland (2007) Att öppna nya dörrar

⁷⁰ Högskolan Dalarna(2015) Laadnan. att må bra: En utvärdering av ett riktat stöd till somaliska föräldrar i Borlänge Kommun.

⁷¹ Länsstyrelserna (2013)Ung och fri – eller?

⁷² Assad (2012)Stjärnlösa nätter

länder än Sverige.⁷³ Syfte med det förebyggande arbetet är att stärka föräldrarollen, och ungas identitet och samhörighet genom att diskutera de utmaningar och möjligheter barn och föräldrar kan ställas inför i exil. *Barnen i våra hjärtan* försöker förklara de mekanismer som uppstår under migrationsprocessen, barnuppfostran i det nya landet, och livet i ett modernt samhälle som Sverige. Utbildningen innehåller basinformation om Sveriges utveckling de senaste hundra åren i frågor som berör jämställdhet, frihet, demokrati, förskola och skola samt lagstiftning (bl.a. förbud mot aga-lagen och socialtjänstlagen), m.m. Demokrati är en grundsten i det svenska samhället. FN:s mänskliga rättigheter, FN:s konvention om kvinnors rättigheter och FN:s konvention om barnets rättigheter går som en röd tråd genom hela föräldrautbildningen. Utbildningar sker av studiecirkelledare som ska arbeta med föräldrar både på svenska och på andra språk. *Barnen i våra hjärtan* är spridd många delar av Sverige.

Exempel på förebyggande arbete och föräldrastöd i två kommuner

Kristianstad

Kristianstad kommun arbetar strukturerat med flera olika former och metoder av föräldrastöd som bl.a. berör arbete med att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Bland annat används nedanstående metoder och arbetssätt:

Vår Väg - föräldrautbildning

Föräldrautbildningen *Vår Väg* riktar sig till utlandsfödda föräldrar som vill ha stöd i sitt föräldraskap. Utbildningen genomförs via 16 mötesträffar och syftar till att skapa igenkänning, och förståelse för kulturskillnader samt att ge kunskap om och förståelse för barnets utveckling.

Barn i Föräldrars Fokus - BiFF

BiFF är en kort utbildning där mammor och pappor träffas vid tre tillfällen i separata grupper. Grupperna vänder sig till föräldrar som är intresserade av vad som händer med barn som varit med om eller befinner sig i upptrappade föräldrakonflikter. Utbildningen ger kunskap om hur ett stödjande föräldraskap kan fungera. De tre tillfällena har följande teman: Barns behov, Risk- och skyddsfaktorer, Föräldraskap.

Målen med stödet är att föräldern får möjlighet att:

- öka medvetenheten om vad som gynnar barns utveckling.
- utveckla färdigheter som gör det möjligt att hålla barnens behov i fokus, att trygga relationen mellan förälder och barn.
- öka tilltron till sin egen förmåga och betydelse. Många föräldrar upplever det som meningsfullt att träffa andra föräldrar i liknande situationer.

De som arbetar med BiFF är anställda inom Kristianstads kommun och har lång erfarenhet av att träffa föräldrar och familjer i svåra situationer.

Kristianstad kommun har även inom SFI diskuterat föräldraskap och hedersrelaterat våld. Kommunen har även genomfört enkätundersökningar och utvecklat samarbetet med olika aktörer för att arbeta förebyggande med föräldrar i arbetet mot könsstämpning av flickor och kvinnor.

---

⁷³ Sherefay (2011) *Barnen i våra hjärtan*

Linköping

Linköping kommun har ett pågående, omfattande och strukturerat samverkansarbete inom kommunen gällande föräldrastöd, även särskilt riktat till föräldrar med utländsk bakgrund.

Samverkande föräldrastöd i Linköping - Brobyggare

Samverkansprojekt mellan Linköpings kommun och forskare från Linköpings universitet. En viktig del i projektet är inriktat på att utveckla stöd till föräldrar födda i annat land än Sverige, bland annat via modersmåls lärare.

Modersmåls lärare underlättar integrationen

I Linköping har modersmåls lärare en viktig roll som brobyggare mellan föräldrar och professionella i mångkulturella områden. Ett tydligt resultat av deras arbete är att fler föräldrar med utländsk bakgrund deltar i föräldrastödjande aktiviteter. Linköping har länge arbetat med förebyggande föräldrastöd och startade redan i början av 2000-talet familjecentraler och föräldrakurser. Sedan 2010 har kommunen i samarbete med Linköpings universitet byggt ut stödet ytterligare. Kommunens sju familjecentraler har använts som arenor för föräldrastöd – här finns mödra- och barnhälsovården, öppna förskolan och socialtjänstens speciella stödfunktion samlade.

Lära tillsammans (Family Learning) är ett program som erbjuds till utlandsfödda föräldrar och barn på familjecentralerna och i vissa skolor. Föräldrar och barn träffas tillsammans, vilket är ovanligt i föräldrastödsprogram. Träffarna leds av modersmåls lärare som talar både svenska och föräldragruppens språk. Programmet har särskilt fokus på läs- och skrivförmåga men föräldragruppen väljer vilka ämnesområden man vill fördjupa sig inom.

Det finns flera fördelar med att låta modersmåls lärare leda föräldrastödsgrupperna. De har dubbel kulturkompetens eftersom de vet hur det fungerar både i Sverige och i hemlandet. De har även ett brett kontaktnät och de är dessutom trovärdiga förebilder. Förutom att leda programmet *Lära tillsammans* har modersmåls lärarna flera andra viktiga roller. De arbetar som brobyggare på familjecentraler och som gruppleddare i föräldrastödsprogram. I Linköping erbjuds *Småbarnsliv*, *Komet*, *Tonårs-Cope* och *Cope* på flera språk som romani, somaliska, arabiska och bosniska. De besöker också kontinuerligt svenskundervisningen för invandrare och pratar om ”Att vara förälder i Sverige” där man tar upp ämnen såsom barnkonventionen, skollagen och elevhälsan. Linköpings universitet har intervjuat föräldrar som medverkat i Cope-kurser samt de samtalsledare som håller föräldrastödskurser på arabiska, somaliska och romani. Intervjuerna pekar på att föräldrarna är mycket nöjda med kurserna. Inte minst eftersom kurserna ger dem en möjlighet att komma hemifrån och träffa andra föräldrar.

I tre av Linköpings mångkulturella stadsdelar arbetar somaliska modersmåls lärare som brobyggare på familjecentralerna. Deras uppgift är att fungera som en kulturell och språklig länk mellan föräldrar och professionella. Brobyggarna har t.ex. tillsammans med svenska kollegor arrangerat sim-, sy- och gymnastikgrupper för somaliska och arabiska föräldrar. Syftet är att vidga deltagarnas sociala nätverk och förbättra deras hälsa samt även ge dem tillfälle att träna på det svenska språket. Under träffarna med brobyggarna kan föräldrarna dessutom få råd i olika frågor och hjälp.

I rekryteringen av utlandsfödda föräldrar till föräldrakurser och andra aktiviteter gäller andra metoder än den vanliga marknadsföringen via t.ex. annonser och information på nätet. Det krävs en mer personlig och muntlig marknadsföring via

språkgruppernas nätverk. Det är också en fördel att välja en neutral ”ingång” i rekryteringen. I Linköping riktar man sig till alla nyanlända familjer som behöver lära sig svenska. Risken för stigmatisering hade däremot varit stor om rekryteringen byggts på sådant som kan uppfattas som känsligt och integritetskränkande, exempelvis konfliktlösning i familjen eller samtal om problem som kan uppstå i skolan.

Några exempel från Norge

I Norge har man under senare år arbetat med olika former av förebyggande stöd riktat till föräldrar med utländsk bakgrund, varav några riktar sig främst till män. Det finns dock inge specifik metod som riktar sig till föräldrar för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Nedan följer några exempel.

Viktigast av allt

Viktigast av allt heter ett material från Barnombudsmannen som ska ge stöd till föräldrar om barns rättigheter. Barnmorskor och sjuksköterskor inom barnvårdscentralerna har utbildats i hur de kan leda föräldragrupper med barnkonventionen som grund. Hur balanserar man som förälder barnets rätt till skydd och rätten till inflytande, två rättigheter i barnkonventionen som ofta verkar stå i strid med varandra? Tanken med materialet *Viktigast av allt* från Barnombudsmannen är att ge föräldrar tillfälle att i grupp reflektera över sådant på mödra- och barnvårdcentralerna.

Kulturellt anpassad version av föräldrastödsprogram

En studie⁷⁴ undersökte effekterna av en kulturellt anpassad version av ICDP⁷⁵ med 135 mammor – 29 mammor med bakgrund i Pakistan och bosatta i Norge och en jämförelsegrupp av 105 norska mammor. Frågeformulär om föräldraskap och psykosocial hälsa fylldes i före och efter att mödrarna deltagit i ICDP-programmet. Även djupintervjuer genomfördes med 12 pakistanska mödrar och 8 norska mödrar. De flesta förändringar över tid var liknande men endast signifikant säkerställda i den norsktalande gruppen. I intervjuerna betonade de pakistanska mödrarna förbättrad kommunikation samt förbättrad familjeförhållanden och livskvaliteten, medan den norsktalande gruppen berättade om ökad medvetenhet, egenmakt och ett mer positivt fokus i föräldraskapet.

Dialoggrupper om våld

Dialoggrupper om våld, ett förebyggande arbete i asylmottagning har pågått under två år 2013-2015. Utvärderingen visar på positiva resultat och kurserna kan komma att bli obligatoriska på flyktingförläggningar framöver.⁷⁶

Sammen for sikkerheit

Kursen *Sammen for sikkerheit* har som mål att förebygga sexuellt våld och våldtäkt. Kurser har hållit sedan 2009 av Hero.⁷⁷ Utgångspunkten är vittnesperspektivet – det vill säga att ta ställning till det andra säger och gör. På det sättet blir det möjligt att närma sig svåra teman utan att deltagarna känner sig utpekade. Metoden bygger på teorier i interkulturell kommunikation. Målet är att deltagarna ska få ökad förståelse, bredare perspektiv, flera tolkningsmöjligheter och därmed flera handlingsalternativ. Genom att få insikt i våra tolkningar av jämställdhet, öppenhet och frihet, får deltagarna bättre

---

⁷⁴ Lucas et al (2014)

⁷⁵ International Child Development Programme

⁷⁶ Alternativ till våld(2015)

⁷⁷ Hero är en verksamhet som bedriver flyktingboenden m.m.

förutsättningar för att förstå och respekt de gränser som lagen sätter och de rättigheter och skyldigheter den medger.

Kapitel 4 Reflektioner, utvecklingsområden och förslag

Det avslutande kapitlet innehåller bl.a. reflektioner och utvecklingsområden gällande föräldrastöd för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare innehåller kapitlet tänkbara framgångsfaktorer och förslag på fortsatta insatser inom området.

Reflektioner och utvecklingsområden

Länsstyrelsen Östergötland konstaterar att det finns många barn och unga som utsätts och riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könstympning av flickor och kvinnor. Hedersrelaterat våld och förtryck förekommer över hela landet, det visar både enkätundersökningar, kartläggningar och samtalen till den nationella stödtelefonen.

Länsstyrelsen Östergötlands kartläggning visar att de stora föräldrastödsprogrammen skapar i stort de här perspektiven vilket skulle behöva diskuteras vidare.

Det finns några exempel på föräldrastöd som har utformats för målgruppen men de visar också på svårigheter och har inte utvärderats på längre sikt.

Den aktuella rapporten visar på att det finns ett stort behov av att förebygga denna utsatthet på olika sätt men rapporten visar att vi fortfarande vet väldigt lite om hur detta kan göras. Det finns vissa oklarheter och hinder som till exempel brist på kunskap om hur hedersrelaterat våld och förtryck kan förebyggas, språksvårigheter, svårt att nå föräldrar, vilka aktörer är strategiskt viktiga etc.

Denna kartläggning och även tidigare utvärderingar och kartläggningar visar att de befintliga föräldrastödsprogram som vanligen används av kommuner och verksamheter som t.ex. *Cope*, *Komet* m.fl. inte riktar sig till eller når ut till föräldrar med utländsk bakgrund, än mindre till föräldrar för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland anser att föräldrastödet behöver utvecklas för att nå dessa målgrupper. Befintliga föräldrastödsprogram kan behöva anpassas och utvecklas så de mer passar de varierande behov som kan finnas när det gäller universellt och riktat stöd till föräldrar för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen Östergötlands erfarenheter av arbete med barn och unga när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är att barn och unga själva uppger att insatser och åtgärder måste riktas mot föräldrarna eftersom det är föräldrarna som är problemet när det gäller olika hedersnormer och värderingar och att det är föräldrarna som behöver stöd för att förändra sig.

Länsstyrelsen Östergötland anser det viktigt med tidigt främjande och förebyggande arbete och föräldrastöd för att förhindra destruktiva beteenden och kollektiva värderingar, normer och traditioner som kan leda till hedersrelaterat våld och förtryck. Insatser behöver fortsätta utvecklas inom detta område. Länsstyrelsen Östergötland vill dock betona att förebyggande satsningar inte får ske på bekostnad av insatser till stöd och skydd för utsatta.

Det behövs olika former av stöd till föräldrar, som information och upplysning, individuella stödsamtal, olika former av förebyggande insatser såväl för barn och unga som för föräldrar. Olika former av information, material och stöd måste finnas tillgängligt på olika språk för att nå målgruppen.

Våldsförebyggande arbete och föräldrastöd behöver samordnas, bli tydlig, lättillgängligt och nå olika målgrupper under barns hela uppväxt.

I förändringsarbete och implementering poängteras vikten av systematisk planering av arbetet.⁷⁸ Förutsättningarna för att lyckas ökar markant om arbetet inleds med en väl genomförd analys av nuläget som bland annat inkluderar en beskrivning av de förutsättningar som finns för arbetet. Analysen är också viktig för att identifiera mål för arbetet och de mest effektiva sätten att nå dem. Det gäller på såväl nationell- och regional nivå som på lokal nivå. Det finns behov av att t.ex. kommuner ser över sitt våldsförebyggande arbete och föräldrastödsarbete. Dels för att se över vad som finns och vad som saknas, dels för att bättre strukturera och samverka mellan enheter inom kommunen och med andra aktörer och myndigheter.

Till följd av bl.a. regeringens satsningar så genomförs ett omfattande arbete på nationell nivå, på regional nivå och på lokal nivå när det gäller föräldrastöd. Det är positivt. Det har upprättats en nationell strategi och insatser ska fortgå under 2014-2017.

Insatser för alla föräldrar eller bara för vissa

Ska insatserna riktas till alla föräldrar oavsett problem, till särskilda riskgrupper eller till föräldrar som har problem? Gränsen mellan det universella, det selektiva och det indikerade föräldrastödet är som nämnts i flera rapporter och utvärderingar⁷⁹ inte särskilt skarp och tydlig. Det är inte heller nödvändigt. Insatser behövs på flera nivåer samtidigt och under hela barnets uppväxt. Det är viktigt att ge de föräldrar som har akuta svårigheter i sin föräldraroll, exempelvis föräldrar som själva utgör risker för barn får det stöd de behöver. Det är också viktigt att erbjuda stöd som riktar sig till alla föräldrar, eftersom det påverkar många föräldrar, barn och familjer positivt och inte enbart en begränsad grupp. Detta kan också förändra bristande föräldraskap, normer och värderingar m.m. på sikt. Det har visat sig att det kan vara svårt att på ett tidigt stadium förutsäga vilka barn eller föräldrar som kommer att få problem längre fram.

En fördel med att rikta sig till alla föräldrar är dessutom att ingen behöver känna sig utpekad.

Utvärderade föräldrastöd visar försiktigt positiva resultat

Denna kartläggning visar på några exempel på olika föräldrastödsprogram som utvecklats bl.a. för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck och som har utvärderats; *Att vara förälder i Sverige, Bygga Broar och Ur barnens perspektiv*. De har samtliga utvecklats och prövats under en längre tid, metoderna har utvecklats och anpassats över tid, de har erfarna och kunniga utbildare och cirkelledare som arbetar med metoden, de har samtliga även tagit fram olika bild- och filmmaterial. Skillnader är att *Bygga Broar* riktar sig i första hand till pedagoger medan de andra två metoderna bedriver föräldragrupper. Utvärderingarna som gjorts av programmen visar också försiktigt lovande positiva resultat och det finns tydliga utvecklingsmöjligheter. Metoderna bör vidare följas upp och utvärderas över tid t.ex. när det gäller effekter och förändringar hos föräldrar och barn. Om uppföljningarna och utvärderingarna av dessa metoder och program får positiva resultat bör de fortsätta utvecklas.

Några aspekter som kommer fram från utvärderingarna av de ovan nämnda föräldrastödsprogrammen är bl.a.:

- Vikten av kompetens bland de som leder programmen/utbildningarna.

⁷⁸ Se t.ex.: Green J.& Tones K. (2010). *Health promotion: planning and strategies*. London: SAGE.

⁷⁹ Bl.a. Folkhälsomyndigheten (2014), Länsstyrelserna (2015).

- Mandat från chefer och politiker för att bedriva arbetet.
- Förberedelse under lång tid.
- Långsiktighet i arbete, metoder och utveckling.
- Stöd och uppföljning är viktigt.

Länsstyrelsen Östergötland anser att det är mycket viktigt att dra lärdom av erfarenheterna från arbetet som har genomförts inom *Att vara föräldrar i Sverige, Bygga broar och Ur barnens perspektiv*. Utvärderingarna av dessa projekt visar på vikten av att arbeta strukturerad, målmedvetet och med stöd av chefer och politiker för att försöka förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Samtidigt lyfts också flera utmaningar upp som ställer stora krav på genomföraren som bl.a. vikten av att samtalsledaren/utbildaren har kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck, olika kulturers normer och värderingar, svensk lagstiftning, mänskliga rättigheter m.m. Det är också viktigt att ha modet och tålamodet att kunna ha dessa samtal, vara tydlig och föra dialog med föräldrar som lever enligt hedersnormer utan att någonsin göra avkall på barns och kvinnors rättigheter. Länsstyrelsen Östergötland vill även lyfta några ytterligare reflektioner utifrån utvärderingarna som har gjorts av dessa projekt. Alla tre projekten pågick/pågår under flera år. *Att vara föräldrar i Sverige 2009-2013, Bygga broar sedan 2010 och Ur barnensperspektiv 2008-2012*. Alla tre föräldrastöden/metoderna har bidragit till ett bra arbete, inte minst utifrån integration och jämställdhetsperspektiv. Det finns dock behov av att långsiktigt följa upp och utvärdera effekter för barn och föräldrar över tid.

Länsstyrelsen Östergötland anser att dessa metoder bör kompletteras med fortsatta satsningar för att utveckla fler och olika metoder av information och föräldrastöd inom området för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Några exempel på intressanta verksamheter och metoder nämns i denna rapport. Det är nödvändigt att länsstyrelserna fortsätter stödja och utveckla det lokala arbetet med föräldrastöd, även i arbetet med att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen Östergötland anser att det är ett stort problem att många vuxna och barn lever under hedersnormer, sedvänjor och traditioner som skadar barn. Det finns risker att det i samhällen med bristande integration och jämställdhet skapas klanstruktur och parallella samhällen där kvinnor och barn (främst flickor) kontrolleras, förtrycks och deras rättigheter begränsas. Hedersrelaterat våld och förtryck förekommer inte enbart i storstäderna Göteborg, Malmö och Stockholm utan i många av Sveriges kommuner. Detta måste förebyggas och motverkas. Det krävs resurser och satsningar för att synliggöra problematiken, förebygga detta våld samt vidta åtgärder till stöd och skydd för utsatta. Förutom att ge stöd och skydd till utsatta och förebyggande insatser riktade till barn och unga behövs även olika former av tillgänglig information/material på olika språk och föräldrastödsinsatser, på olika nivåer. Det stöd som finns inom, en kommun/landsting behöver ses över och samordnas så att det når ut till alla föräldrar och når olika målgrupper och så tidigt som möjligt. Här finns det idag brister.

Till skillnad från många andra föräldrastödsprogram som riktas mot till exempel missbruk hos tonåringar m.m. handlar detta om att förändra attityder och värderingar hos föräldrar som skadar barn. Föräldrarna kan vara en del av problemet men även, förhoppningsvis, en del av lösningen också när det gäller att alla barn ska kunna få sina rättigheter tillgodosedda och ett liv fritt från våld och förtryck. Alla barn ska ha rätten till sitt eget liv, sexualitet, rätten att studera och som vuxen välja om, när och med vem man i så fall vill gifta sig med.

Länsstyrelsen Östergötland anser det är nödvändigt att alla barns situation och behov står i fokus för insatserna. Om det framkommer att barn behöver stöd och eller skydd måste sådana insatser naturligtvis vidtas. Det kan handla om olika insatser till stöd och skydd inom ramen för socialtjänstlagen eller ytterst via lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Det är viktigt att i framtida arbete med föräldrar även ta lärdom av de erfarenheter som gjorts och de risker som kan finnas i arbetet med föräldrar.⁸⁰

Attityder och värderingar är svåra att påverka och tar lång tid att förändra. För att lyckats med olika former av främjande och förebyggande insatser krävs ett tydligt ställningstagande om allas lika värde och tillgång till sina rättigheter, mod och tålmodighet.

Det är ett nödvändigt och viktigt arbete att tidigt förmå ge stöd till föräldrar i deras föräldraskap. Egenmakt till föräldrar att bryta med destruktiva kulturer, normer och traditioner samt få kunskap om rättigheter för t.ex. barn och kvinnor i Sverige.

Om implementering, förändringsarbete och nya arbetsätt

Länsstyrelsen Östergötland anser att det behövs ett fortsatt arbete för ökad kvalitet, likvärdighet och jämlikhet i socialtjänstens, hälso- och sjukvårdens m.fl. aktörers föräldrastöd men särskilt när det gäller universellt och riktat föräldrastöd till föräldrar med utländsk bakgrund och till föräldrar för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Förändringsarbete tar ofta lång tid, kan kosta mycket och misslyckas. Genom att använda forskningsbaserad kunskap om implementering mångdubblas chanserna att lyckas.⁸¹ Implementeringsprocessen går att beskriva som fyra faser:

Behovsinventering

Förändringsarbete bör starta med en inventering av vilket behov man har av nya metoder.

Införande

När en behovsinventering gjorts och det finns ett beslut om att införa en ny metod, är nästa steg att säkerställa nödvändiga resurser som t.ex. lokaler, tid och aktiviteter, nytt material, rekrytering och utbildning av personal. För att ett förändringsarbete ska lyckas behöver undervisning inkludera både övningar och fortlöpande återkoppling.

Användning

Varje metod innehåller delar som utgör grunden i metoden, dessa delar kallas kärnkomponenter. En viktig del i implementeringen av en ny metod är att använda kärnkomponenterna på det sätt som är avsett.

Vidmakthållande

När mer än hälften av de professionella använder den nya metoden på det sätt som avsetts kan man tala om att metoden är implementerad. Verksamheter som har lyckats behålla ett evidensbaserat arbetsätt har ofta starka ledare som lyckats med att visa fördelarna med att driva en verksamhet baserad på kunskap om forskning. Goda ledare

---

⁸⁰ Se t.ex. Kvinnors nätverk/Linnamottagningen (2012), Länsstyrelsen Västra Götaland(2009).

⁸¹ Socialstyrelsen (2012) Om implementering

skapar ett arbetsklimat som stödjer en ständig utveckling och förbättring av de insatser som ges, med fokus på att förbättra för slutmålgruppen.

En kunskapssammanställning⁸² från Göteborgs universitet pekar på tre viktiga faktorer när det gäller arbete med föräldrastöd: Det viktigaste är att:

1. det finns långsiktighet i planeringen,
2. uthållighet i genomförandet, samt
3. att kommunen verkligen når ut till så många föräldrar som möjligt.

Att låta de som är inblandade i en satsning ge sitt perspektiv på vilken betydelse olika faktorer har och hur man hanterar sådana faktorer för att få bästa möjliga genomslag kan ge viktig kunskap som kan leda till praktisk förändring. Här bör både barns, ungas och föräldrars synpunkter tas med i det fortsatta utvecklingsarbetet inom området.

Sammanfattningsvis lyfter forskarna i utvärdering följande punkter som särskilt viktiga att beakta när arbetssätt ska förändras:⁸³

- förankring på ledningsnivå,
- tydlig genomförandeplan och information till medverkande,
- stöd och samarbete mellan deltagande verksamheter,
- uppföljning, och
- möjlighet att anpassa det nya till den befintliga verksamheten.

Framgångsfaktorer för en lyckad implementering är viktigt att ta med sig i det fortsatta utvecklingsarbetet. Erfarenheter från tio lokala föräldrastödsprojekt⁸⁴ visar bl.a. att nedanstående områden är särskilt viktiga:

Kartlägg

Inledningsvis bör man kartlägga det befintliga föräldrastödsarbetet i kommunen, och därefter komplettera stödet baserat på de behov som finns. Därefter bör man välja föräldrastödsinsatser med vetenskapligt stöd.

Marknadsför och synliggör

Därefter måste utbudet synliggöras. Många föräldrar känner inte till vilket föräldrastöd som erbjuds, vilket gäller både inom och mellan olika kommunala förvaltningar och aktörer utanför kommunens organisation. Det tycks vara särskilt svårt att nå föräldrar med utländsk bakgrund.⁸⁵ Hur nås denna målgrupp och hur kan föräldrastödsinsatser införas för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Satsa på mångfald, variation och tillgänglighet

Fler föräldrar kan nås om utbudet görs så brett som möjligt. Föräldrar vill t.ex. ha olika mötesplatser som bryter den isolering som en del föräldrar upplever. En mötesplats på förskola eller skola kan vara ett alternativ. Ett annat är familjecentraler som fungerar bra i vissa kommuner men fortfarande har stor utvecklingspotential i många kommuner. SFI kan vara ytterligare en bra mötesplats för föräldrar då många nyanlända går där. Insatser bör kunna erbjudas tidigt till exempel även för nyanlända flyktingar på t.ex. asylboenden.

---

⁸² Psykologiska institutionen, Göteborgs Universitet(2014)

⁸³ Folkhälsomyndigheten (2014)

⁸⁴ Folkhälsomyndigheten (2014)

⁸⁵ Ref. Se t.ex. Socialstyrelsen (2014, 2015) Psykologiska institutionen, Göteborgs Universitet (2014)m.fl.

Avsätt resurser

De kommuner som avsätter resurser, både personella och ekonomiska, för sitt föräldrastöd har visat sig ha bäst förutsättningar att lyckas. Allra bäst lyckas kommuner som anställer en person som samordnar föräldrastödet. Se t.ex. de verksamheter som ingår och lyfts fram i kartläggningen som t.ex. *Att vara förälder i Sverige* och *Bygga Broar*.

Hälsoekonomiska och ekonomiska vinster

Satsningar på föräldrastöd ger hälsoekonomiska och ekonomiska vinster. Se till att lyfta fram sådana beräkningar löpande i föräldrastödsarbetet för att understödja ett reellt intresse och engagemang för frågan. Även då nya metoder och arbetssätt ska påbörjas bör detta ske. Föräldrastöd är en kostnadseffektiv insats eftersom det kan nå många föräldrar till en liten kostnad.

Samverkan

Samverkan mellan kommun, landsting och idéburna organisationer innebär att man delar varandras arenor, erfarenheter och kunskap, vilket gör det lättare att nå fler föräldrar. Alla kan bidra med något, både med formellt och informellt stöd. En fungerande samverkan leder till att föräldrars situation och behov synliggörs och de kan i tidigare skede erbjudas olika former av stöd som t.ex., föräldrastöd.

Dokumentera, följ upp och utvärdera

Dokumentera arbetet och utvecklingen kontinuerligt. Se till att arbetet går att följa upp och utvärdera på ett enkelt men systematiskt sätt. Detta är alltid viktigt men särskilt viktigt när nya arbetssätt och metoder provas.

Framtida satsningar inom befintliga strukturer

Länsstyrelsen Östergötland anser att då nya satsningar ska genomföras inom området måste det ske inom befintliga myndigheter och strukturer. Det är nödvändigt att inga nya parallella spår skapas. Länsstyrelsen Östergötland kan medverka och bidra med sakkunskap och kompetens i det fortsatta utvecklingsarbetet. I uppdrag bör samverkan även involvera olika verksamheter och organisationer.

I framtida uppdrag som gäller föräldrastöd för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck kan samverkan struktureras med bl.a. Länsstyrelsen Örebro och Länsstyrelsen Östergötland. Länsstyrelsen Östergötland anser i likhet med vad flera utvärderingar och rapporter⁸⁶ konstaterar att det ska finnas föräldrastöd under hela barnets uppväxt.

Länsstyrelsen Östergötland kan utifrån Nationellt Kompetensteam och särskild sakkunskap gällande hedersrelaterat våld och förtryck bidra i arbetet med att utveckla och följa upp metoder för föräldrastöd för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland anser att pilotkommuner kan pekas ut för att tydliggöra olika satsningar inom föräldrastöd framöver när det gäller att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland har goda erfarenheter av sådant arbete i regeringsuppdraget *Våga göra skillnad*.⁸⁷ I den satsningen var det sex kommuner som valdes ut som pilotkommuner. *En kommun fri från våld*⁸⁸ är ett annat exempel där två kommuner valts ut att bedriva våldsförebyggande arbete utifrån en helhetssyn.

---

⁸⁶ T.ex. Folkhälsomyndigheten (2014), Socialstyrelsen (2014) m.fl.

⁸⁷ Sex kommuner var pilotkommuner: Borlänge, Karlstad, Norrköping, Söderhamn, Umeå, Västerås.

⁸⁸ Män för jämställdhet m.fl. bedriver projektet i Borås och Västerås.

Förslag

Länsstyrelsen Östergötland anser utifrån genomförd kartläggning och samtal med olika aktörer att det är viktigt att det genomförs strukturerade och tydliga satsningar riktade till föräldrar för att förändra de destruktiva kulturella normer, traditioner och värderingar som kan leda till hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen Östergötland anser att det ska finnas föräldrastöd under hela barnets uppväxt, 0-17 år. Stödet måste ske på olika sätt alltifrån information och individuellt stöd till föräldrastöd på olika våldspreventiva nivåer, men främst på universell nivå, för att nå olika målgrupper av föräldrar för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen Östergötland sammanfattande bedömning är att nedanstående förslag bör genomföras för att utveckla arbetet inom området:

- Ta fram tydlig information och material om lagstiftning, rättigheter/skyldigheter, föräldrastöd m.m. så det blir tillgängligt på olika språk
- Arbetet med att tidigt nå ut med föräldrastöd till föräldrar med utländsk bakgrund och för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck måste förbättras.
(t.ex. på BVC/MVC, förskola, skola, SFI, flyktingmottagande/asylboenden)
- De vanligaste använda föräldrastödsmetoderna skulle behöva anpassas och prövas med att inkludera frågor som berör området hedersrelaterat våld och förtryck. Detta måste ses över och om det är möjligt prövas.
- De metoder och arbetssätt som arbetat långsiktigt och utvärderats bör fortsätta och ges stöd för utveckling, uppföljning och utvärdering.
- Nya metoder och arbetssätt bör fortsatt prövas och utvecklas för att nå målgruppen och för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.
- Fortsatt långsiktig forskning och utvärdering av metoder är nödvändigt.
- Föräldrastöd behöver samordnas bättre med övrigt våldsförebyggande arbete, socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård m.m. på lokal, regional och nationell nivå.
- Uppföljning av arbetet och utvecklingen bör ske framöver lokalt, regionalt och nationellt.

Referenser

Webbplatser

Länsstyrelsen Östergötland, Nationellt Kompetensteam

www.hedersfortryck.se

Länsstyrelsen Örebro

www.lansstyrelsen.se

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

www.mfof.se

Litteratur, rapporter, utredningar m.m.

Alternativ till våld (2015). *Dialoggrupper om våld. Forebyggende arbeid i asylmottak*

Assad, Arkan (2012). *Stjärnlösa nätter.*

Bandura (1977). *Social learning theory.*

Clucas et al. (2014) *Mothers and fathers attending the ICDP in Norway.*

FN:s generalförsamling (1993) *Deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor*

FN Resolution S-23/3 annex, para. 69(e);

FN Resolution 55/66 *om avskaffande av brott mot kvinnor i hederns namn.*

FN Resolution 59/165 *den 20 december 2004.*

FN:s kvinnokommission (2007) *om avskaffande av all slags diskriminering av flickor* samt resolutionerna 51/2 och 52/3 av FN:s kvinnokommission (2007)

Folkhälsomyndigheten (2014). *Vägledning i lokalt och regionalt föräldrastödsarbete. Föräldrar spelar roll.*

Folkhälsomyndigheten (2014). *Slutredovisning av uppdrag kring ett utvecklat föräldrastöd "Uppdrag att fördela stimulansmedel till utvärdering och utveckling av föräldrastöd".*

Green J. & Tones K. (2010). *Health promotion: planning and strategies.*

Göteborgs Universitet, Institutionen för Sociologi och arbetsvetenskap (2015).

Processinriktad värdegrundsdiallog – Med barnen i centrum. Utvärdering av ett projekt för att främja integration och förebygga hedersrelaterat våld.

Högskolan Dalarna (2015). *Ladnaan - att må bra: En utvärdering av ett riktat stöd till somaliska föräldrar i Borlänge Kommun.*

Inspektionen för vård och omsorg, IVO (2014). *Nationell tillsyn av arbetet med våldsutsatta kvinnor och barn.*

Jordan, Thomas, Göteborg universitet, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap (2015) *Erfarenheter och lärdomar från Eva Ohlssons metodutvecklingsarbete "Kulturgruppen" i Halmstad*

Kvinnors nätverk/Linnamottagningen (2013). *Familjearbete i en hederskontext.*

Linnéuniversitetet, Institutionen för socialt arbete (2015) *En jämförande studie av föräldrastödsprogrammen Att vara förälder i Sverige och Ur barnens perspektiv*

Länsstyrelserna (2013). *Ung och fri – eller?.*

Länsstyrelserna (2015). *Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldrastödsarbetet.*

Länsstyrelsen Kronoberg (2015). *Kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck i Kronobergs län.*

Länsstyrelsen Stockholm (2015). *Att vara förälder i Sverige! - Utvärdering av två föräldrastödsprogram.*

Länsstyrelsen Västra Götaland (2007). *Att öppna nya dörrar.*

Länsstyrelsen Västra Götaland (2009). *Fem steg.*

Länsstyrelsen Östergötland (2011). *Våga göra skillnad. En vägledning om skydd, stöd och rehabilitering av unga som varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Rapport 2011:14.*

Länsstyrelsen Östergötland (2015). *Slutrapport. Vägledningssuppdraget Våga göra skillnad*. Rapport 2014:30.

Länsstyrelsen Östergötland (2015). *Våga se. En vägledning för stöd, vård och skydd av flickor och kvinnor som är eller riskerar att bli könsstympte*. Rapport 2015:16.

Länsstyrelsen Östergötland (2015). *Nationella Kompetensteamet. Delrapport*. Rapport 2014:31.

Länsstyrelsen Östergötland (2016). *Nationellt kompetensteam*.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015). *Fokus 15. Ungas sexuella och reproduktiva rättigheter*.

Nationellt centrum för kvinnofrid (2011). *Kvinnlig omskärelse/könsstymning i Sverige, En kunskaps- och forskningsöversikt*.

Psykologiska institutionen vid Göteborgs Universitet (2014) *Kunskaps-sammanställningen Föräldrastöd & Tonåringar – Rapport till Länsstyrelserna*.

Regeringens skrivelse 2013/14:87. *Ett stärkt föräldrastöd - för barnets rätt till trygga uppväxtvillkor*.

Regeringsbeslut S2015/04530/RS(delvis)

Regeringskansliet (2009). *Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd – en vinst för alla*. SBU 2010:131. *Program för att förebygga psykisk ohälsa hos barn*.

Sherefay (2011). *Barnen i våra hjärtan*.

Skr. 2007/08:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, bedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*.

Skr. 2009/10:229 *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja*.

Socialstyrelsen (2005). *Nationellt konsultativt stöd för socialtjänst och andra verksamheter i arbetet mot bedersrelaterat våld*.

Socialstyrelsen (2014). *Effekter av föräldrastöd – redovisning av en nationell utvärdering på uppdrag av Socialstyrelsen*.

Socialstyrelsen (2012). *Om implementering*.

Socialstyrelsen (2015). *Föräldrastöd inom hälso- och sjukvården*.

Socialstyrelsen (2015). *Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstymning – en uppskattning av antalet*.

SOU 2008:41. *Människohandel och barnäktenskap- ett förstärkt straffrättsligt skydd*.

SOU 2008:131 *Föräldrastöd – en vinst för alla. Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap*.

SOU 2012:35. *Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap*.

SOU 2014:49. *Nationell samordnare i arbetet mot våld i nära relationer*.

SOU 2015:55. *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och bedersrelaterat våld och förtryck*.

SOU 2015:86. *Jämställdhetsutredningen*.

SOU 2015:69. *Ökad trygghet för hotade och förföljda personer*.

Statens folkhälsoinstitut (2013:01). *Så arbetar kommuner, landsting och ideella organisationer med föräldrastöd*.

Ungdomsstyrelsen (2009). *Gift mot sin vilja*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Av egen vilja - En kartläggning av förebyggande arbete och metoder för att förhindra och förebygga att unga blir gifta mot sin vilja*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:15.

Bilagor

Bilaga 1 Länsstyrelsen Östergötlands regeringsuppdrag

1. **Ju2005/11057/IM** Uppdrag om nationella och regionala insatser mot s.k. hedersrelaterat våld
2. **Ju2006/5378/IM, jU2006/926/IM, Ju2006/2138/IM, Ju2006/4072/IM** Uppdrag om nationella och regionala insatser mot s.k. hedersrelaterat våld
3. **IJ2007/343/JÄM, IJ2007/1356/JÄM, IJ2007/1383/JÄM, IJ2007/1721/JÄM** Uppdrag till länsstyrelserna om insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck
4. **IJ2007/2460/JÄM, IJ2007/2878/JÄM, IJ2007/3355/JÄM, IJ2008/326/JÄM, IJ2008/354/JÄM** Uppdrag till länsstyrelserna om insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck
5. **IJ2007/2460/JÄM** Medelstillelning rörande länsstyrelsernas fortsatta uppdrag att motverka hedersrelaterat våld och förtryck
6. **IJ2007/2460/JÄM, IJ2009/2365/JÄM, IJ2010/2218/JÄM** Medelstillelning rörande länsstyrelsernas fortsatta uppdrag att motverka hedersrelaterat våld och förtryck
7. **IJ2010/961/JÄM** Uppdrag till Länsstyrelsen i Östergötlands län att genomföra insatser i syfte att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja
8. **IJ2010/1983/UF, IJ2010/2218/JÄM** Ändring av regleringsbrev för budgetåret 2010 avseende anslag 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder
9. **IJ2009/2315/JÄM, IJ2010/112/JÄM, IJ2010/147/JÄM m.fl.** Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende anslag 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder
10. **U2011/4665/UC** Uppdrag till Länsstyrelsen i Östergötlands län att göra insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja
11. **U2011/4322/JÄM** Uppdrag till Länsstyrelsen i Östergötlands län att utveckla och sprida en vägledning för stöd och rehabilitering av unga
12. **U2011/7068/UC** Uppdrag att genomföra insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja
13. **U2011/7064/JÄM, U2011/6952/JÄM** Regleringsbrev för budgetåret 2012 avseende anslag 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder inom utgiftsområde 13
14. **U2013/5290/JÄM** Uppdrag att utveckla ett nationellt kompetensteam
15. **U2014/2229/JÄM** Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende anslag 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder inom utgiftsområde 13
16. **2014/2666/UC** Uppdrag att genomföra insatser för att motverka tvångsäktenskap och barnäktenskap liksom hedersrelaterat våld och förtryck
17. **U2013/5292/JÄM** Uppdrag att ta fram vägledande material (könsstympning)
18. **S2015/04530/RS** Uppdrag att sprida vägledningen *Våga se – om stöd, vård och skydd av flickor som är eller riskerar att bli könsstympade*
19. **S2015/04530/RS (delvis)** Uppdrag att genomföra insatser för att utveckla ett nationellt kompetensteam för att samordna och stödja arbetet för att motverka tvångsäktenskap och barnäktenskap liksom mot hedersrelaterat våld och förtryck i enlighet med regeringens beslut den 3 april 2014 (U2014/2666/UC)
20. **S2015/04530/RS (delvis)** Uppdrag att sprida vägledningen *Våga göra skillnad – om skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck, riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja*
21. **S2015/04530/RS (delvis)** Uppdrag att kartlägga förebyggande insatser i form av universellt och riktat föräldrastöd syftande till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt barn- och tvångsäktenskaps och kvinnlig könsstympning
22. **S2015/07973/RS** Fortsatt uppdrag att ansvara för ett nationellt kompetensteam med tillhörande stödtelefon; Fortsatt uppdrag att sprida vägledningarna *Våga göra skillnad* och *Våga se* samt aktivt främja att kommuner, landsting och organisationer

använder våldsförebyggande insatser; Fortsatt uppdrag till länsstyrelserna (med samordning och redovisning av Länsstyrelsen Östergötland) att aktivt främja och lämna stöd till insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck

Bilaga 2

Enkäter och följebrev

Enkät 1 Myndighetsnätverk

Följebrev Myndighetsnätverket

Hej!

Ni som får detta mejl och enkät ingår i något av Länsstyrelsen Östergötlands myndighetsnätverk, länsstyrelsenätverk, arbetar på nationella myndigheter eller organisationer.

Länsstyrelsen Östergötland har fått ett nytt regeringsuppdrag och ska bland annat kartlägga förebyggande insatser i form av universellt och riktat föräldrastöd syftande till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt barn- och tvångsäktenskap och kvinnlig könsstympning.

Kartläggningen består av flera delar. Dels denna enkät till nationella och regionala myndigheter och organisationer, dels en enkät till ett urval kommuner, hälso- och sjukvård och skolor m.fl.

De verksamheter som identifieras kommer även att redovisas och intervjuas.

Uppdraget redovisas till regeringen i februari 2016. Rapporten kommer då även att kunna laddas ner från Länsstyrelsen Östergötlands webbplats www.hedersfortryck.se. Hoppas ni kan svara på dessa korta frågor och hör gärna av er senare om ni kommer på fler verksamheter som ni tycker vi bör känna till.

Enkäten tar endast några minuter att besvara och vi behöver ditt svar senast 16 november,

Klicka på länken för att komma till undersökningen:

#UNDERSOKNING_LANK#

Skulle länken vara inaktiv kan du kopiera och klistra in den i webbläsarens adressfält.

Stort tack på förhand.

Med vänlig hälsning!

Mikael Thörn

010-223 57 66

mikael.b.thorn@lansstyrelsen.se

"Hedersrelaterat våld och förtryck, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, har sin grund i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar om dessa.

När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhet i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende.

Detta förhållande kan vara mer eller mindre uttalat och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb och giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form resulterar hederstänkandet i hot om våld, våld och dödligt våld".

(Regeringens handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer, Skr.2007/08:39)

Från och med den 1 juli 2014 gäller nya straffrättsliga och civilrättsliga bestämmelser som stärker skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. Två nya brott införs i brottsbalken, äktenskapstvång och vilseledande till äktenskapsresa. Vidare avskaffas

möjligheten för barn att få dispens att gifta sig. Reglerna om erkännande av utländska äktenskap skärps också.

Mer om de nya reglerna kan läsa regeringens proposition Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap samt tillträde till Europarådets konvention om våld mot kvinnor (prop. 2013/14:208).

Enkät 1 Myndighetsnätverk

Resultaten från kartläggningen ska presenteras i en rapport till regeringen i februari 2016. - I rapporten ska vi lämna förslag på förutsättningar för långsiktigt förebyggande arbete och metodutveckling när det gäller föräldrastöd inom området. - Hör gärna av er om ni har frågor eller hellre vill prata om detta på telefon.

- - Stort tack på förhand!

Känner ni till aktörer (myndigheter eller organisationer) som i dagsläget arbetar förebyggande med föräldrar för att förhindra att barn och unga riskerar att utsättas för gifta mot sin vilja / tvångsäktenskap / hedersvåld /könsstympning?

Ja

Nej

Vilka är dessa i så fall? (ge exempel i ert län/nationellt, etc)

Känner ni till bra metoder/metodmaterial för att arbeta med detta uppdrag (nationellt eller internationellt)?

Ja

Nej

Vilka är dessa i så fall (ge exempel):

Anser ni att det finns något behov av arbete riktat till föräldrar när det gäller detta område?

- Ja
 Nej

Motivera ditt svar:

Ge exempel på vem/vilka myndigheter/aktörer som skulle vara mest lämpliga aktörer för detta arbete?

Vad finns det för hinder/svårigheter med ett föräldrastödsarbete inom detta område?

Tack för dina svar. - Klicka på knappen "Skicka" för att slutföra enkäten.

Enkät 2 Kommuner/landsting/skolor

Följebrev Kommuner/Landsting/Skolor

Hej!

Länsstyrelsen Östergötland har fått ett regeringsuppdrag och ska kartlägga förebyggande insatser i form av föräldrastöd syftande till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt barn- och tvångsäktenskap och kvinnlig könsstympning.

Kartläggningen består av flera delar. Dels en enkät till nationella och regionala myndigheter och organisationer, dels en enkät till ett urval kommuner, hälso- och sjukvård och skolor m.fl.

De verksamheter som identifieras i kartläggningen kommer även att redovisas och intervjuas.

Vi vänder oss därför till er för att fråga om er verksamhet/kommun etc. arbetar förebyggande med föräldrastöd för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt barn- och tvångsäktenskap och kvinnlig könsstympning eller om ni känner till verksamheter som gör det.

Hoppas ni kan svara på dessa korta frågor och hör gärna av er senare om ni kommer på fler verksamheter som ni tycker vi bör känna till.

Enkäten tar ca 10 minuter att besvara och vi behöver dina svar senast 16 november.

Klicka på länken för att komma till undersökningen:

#UNDERSOKNING_LANK#

Skulle länken vara inaktiv kan du kopiera och klistra in den i webbläsarens adressfält.

Vårt arbete redovisas till regeringen i februari 2016. Rapporten kommer då att kunna laddas ner från Länsstyrelsen Östergötlands webbplats www.hedersfortryck.se

Stort tack på förhand!

Mikael Thörn

010-223 57 66

mikael.b.thorn.@lansstyrelsen.se

Alexandra Nörby

010-223 57 88

alexandra.norby.@lansstyrelsen.se

"Hedersrelaterat våld och förtryck, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, har sin grund i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar om dessa.

När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhet i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende. Detta förhållande kan vara mer eller mindre uttalat och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb och giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form

resulterar hederstänkandet i hot om våld, våld och dödligt våld".

(Regeringens handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer, Skr.2007/08:39)

Från och med den 1 juli 2014 gäller nya straffrättsliga och civilrättsliga bestämmelser som stärker skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. Två nya brott införs i brottsbalken, äktenskapstvång och vilseledande till äktenskapsresa. Vidare avskaffas möjligheten för barn att få dispens att gifta sig. Reglerna om erkännande av utländska äktenskap skärps också.

Mer om de nya reglerna kan läsa regeringens proposition Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap samt tillträde till Europarådets konvention om våld mot kvinnor (prop. 2013/14:208).

Enkät 2 Kommuner/landsting/skolor

Resultaten från kartläggningen ska presenteras i en rapport till regeringen i februari 2016. I rapporten ska vi lämna förslag på förutsättningar för långsiktigt förebyggande arbete och metodutveckling när det gäller föräldrastöd. - Hör gärna av er om ni har frågor eller hellre vill prata om detta på telefon.

- - Stort tack på förhand!

Möter ni i ert arbete barn och unga som riskerar att bli eller har blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, äktenskapstvång, barnäktenskap och/eller könsstympning?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Bedriver ni något förebyggande arbete, eller har ni tidigare bedrivit något förebyggande arbete, för att förhindra att barn och unga utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, äktenskapstvång, barnäktenskap och/eller könsstympning?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Beskriv - Hur går detta arbete till?

Vilka riktar sig arbetet mot?

Har ni metoder som används återkommande för att arbeta förebyggande med föräldrar för att förhindra att barn och unga utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, äktenskapstvång, barnnäktenskap och/eller könsstympning?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Har ni några skrivna dokument om hur ni ska arbeta med detta?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Vänligen maila dessa dokument till följande e-post adress: - -
alexandra.norby@lansstyrelsen.se - -

Samverkar ni med några andra verksamheter i arbetet med detta?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Ge exempel på verksamheter:

Vad anser ni vara framgångsfaktorer i arbetet?

Vad anser ni vara svårigheter och begränsningar i arbetet?

Om ni inte arbetar förebyggande med föräldrastöd (för att förhindra att barn och unga utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, äktenskapstvång, barnäktenskap och/eller könsstympning) i nuläget, upplever ni att ni skulle kunna arbeta med detta?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Vilka andra verksamheter i samhället anser ni skulle kunna/borde arbeta förebyggande med föräldrastöd för att förhindra att barn och unga utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, äktenskapstvång, barnäktenskap och/eller könsstympning?

Känner ni till andra verksamheter som idag arbetar konkret med föräldrar för att förebygga att barn och unga utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, äktenskapstvång, barnäktenskap och/ eller könsstympning.

- Ja
 Nej
 Vet ej

Ange gärna exempel sådana verksamheter (ideella och/eller kommunala, förskola/skola/sfi, landsting).

Känner ni till något/några trossamfund som arbetar med detta?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Känner ni till några väl fungerande metoder i arbetet med föräldrastöd för att förebygga att barn och unga utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, äktenskapstvång, barnäktenskap och/eller könsstympning?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Ge exempel på sådana metoder:

Ser ni något behov av metodutveckling när det gäller förebyggande arbete med föräldrastöd för att förhindra att barn och unga utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, äktenskapstvång, barnäktenskap och/eller könsstympning?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Vad för typ av metodutveckling?

Tack för dina svar. - Klicka på knappen "Skicka" för att slutföra enkäten.

lansstyrelsen.se/ostergotland

Länsstyrelsen Östergötland

POSTADRESS 581 86 Linköping BESÖKSADRESS Östgötagatan 3

TELEFON 010-223 50 00 TELEFAX 013 - 10 13 81

LÄNSSTYRELSEN

ÖSTERGÖTLAND